Cicero

Stoacıların Paradoksları

Paradoxa Stoicorum

İMGE kitabevi

Latince aslından çevirenler:
Serap Gür Kalaycıoğulları
Ceyda Üstünel Keyinci

Marcus Tullius Cicero, İÖ 1. yüzyılda Roma siyasi ve toplumsal yaşamında etkin bir rol oynamış Romalı hatip, devlet adamı ve düşünürdür. Devlet yönetimindeki başarılarının yanı sıra felsefeyi Romalı yurttaşlara tanıtmayı kendisine görev edinmiş ve yaşamının son dönemlerinde çok sayıda felsefi içerikli yapıt kaleme almıştır. Bu yapıtlarıyla hem Roma toplum yaşamına yön vermiş hem de Latince felsefe terminolojisinin oluşmasını sağlamıştır.

Serap Gür Kalaycıoğulları, 2000'de İzmir Özel Fatih Lisesi'nden mezun oldu ve 2004 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından lisans diploması aldı. Halen aynı Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır ve Eskiçağda Kadın üzerine doktora çalışmasını sürdürmektedir.

Kalaycıoğulları'nın Eserleri:

- *Stoacıların Paradoksları (Paradoxa Stoicorum)* (Ceyda Üstünel Keyinci ile birlikte, İmge Kitabevi Yayınları, 2012)

Ceyda Üstünel Keyinci, 1998'de Ankara Atatürk Anadolu Lisesi'nden mezun oldu ve 2003 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından lisans diploması aldı. Halen aynı Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır ve Roma Felsefesi ve Cicero üzerine doktora çalışmasını sürdürmektedir.

Keyinci'nin Eserleri:

- *Stoacıların Paradoksları (Paradoxa Stoicorum)* (Serap Gür Kalaycıoğulları ile birlikte, İmge Kitabevi Yayınları, 2012)

Cicero

Stoacıların Paradoksları

(Paradoxa Stoicorum)

Latince aslından çevirenler
Serap Gür Kalaycıoğulları • Ceyda Üstünel Keyinci

İMGE
kitabevi

Cicero
Stoacıların Paradoksları
ISBN 978-975-533-719-7

Özgün Adı
Paradoxa Stoicorum

© İmge Kitabevi Yayınları, 2012

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Kasım 2012

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Ivedik Organize Matbaacılar Sitesi
558. Sok. No: 28 Yenimahalle-Ankara
Tel: (312) 395 25 80-83 • Faks: 395 25 84
www.pelinofset.com.tr
Sertifika No: 16157

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10-11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr
Yayınevi Sertifika No: 11546

SUNUŞ

Cicero'nun Yaşamı

İÖ 106 yılının Ocak ayında Roma'nın yaklaşık 70 mil güneydoğusunda Volkslara ait bir kasaba olan Arpinum'da, atlı sınıfından saygın bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelen Marcus Tullius Cicero, babasının sağgörüsü ve bilgisi sayesinde küçük yaştan itibaren okuma, yazma ve matematik eğitimi almaya başladı. İÖ 90'lı yılların sonunda babası Cicero'yu kardeşi Marcus Quintus Cicero'yla birlikte daha iyi bir eğitim alarak politik yaşama atılmaları için Roma'ya götürdü. Burada Cicero ve kardeşi, ünlü hatip Lucius Licinius Crassus'un[1] evine yerleşerek hem Latince, Yunanca ve edebiyat eğitimi aldılar, hem de retorik, hukuk ve felsefe okudular. Gençlik yıllarında daha çok felsefeyle ilgilenmeye başlayan Cicero, kısa bir süre Epikürosçu Phaedros ve Zenon'un derslerini takip etti. Aynı dönemde Stoacı Diodotos'un derslerini de izlemeye başladı. Aralarındaki bağ o kadar

---

1 İÖ 140-91. Ünlü retorik ustası ve hocası. İÖ 95 yılında Roma'da en yüksek kamu görevi olan *consul*lüğe yükselmiştir.

kuvvetlendi ki, Diodotos Cicero'nun evine yerleşerek ölene kadar onun yanında kaldı ve ölmeden önce tüm malvarlığını Cicero'ya bıraktı. Cicero, İÖ 88 yılında Akademeia Okulu'nun başkanı Larissalı Philon'un Atina'dan Roma'ya gelmesiyle kuşkucu Akademeia felsefesiyle tanıştı. Philon'dan sonra okulun ikinci başkanı Antiokhos da onun hocası oldu. İÖ 87'de retorik üzerine bir ders kitabı yazdı (*De Inventione*). İÖ 81 yılında *Pro Quinctio* savunmasıyla Roma'da bir avukat olarak adını duyurdu. İÖ 78 yılında ise daha ileri düzeyde retorik ve felsefe eğitimi almak üzere Yunanistan'a (Atina'ya) ve Anadolu'ya (Rodos'a) gitti. Rodos'ta Stoacı Poseidonios'un derslerine katıldı. Roma'ya döndükten sonra politik yaşamda yükselen Cicero, İÖ 63 yılında *consul* oldu. Bu görevi sırasında, devlete karşı büyük bir isyan çıkarmaya hazırlanan düşmanı Catilina'nın planlarını öğrenince, halkın ve senatonun önünde verdiği söylevlerle, Catilina ve yandaşları için idam kararı alınmasını sağladı. Bu kararın senatonun onayı alınmaksızın uygulanması ise, Cicero'yu çok sevdiği vatanından sürgün edilme noktasına getirdi. Zira İÖ 58 yılında halk temsilcisi Clodius'un verdiği yasa önerisiyle senato, Roma yurttaşlarının yargılanmadan idam edilmesini yasakladı ve bu yasaya göre, Cicero'nun Catilina yandaşlarını idam ettirmiş olması suç sayıldı. Bu durumda Cicero, senatonun alacağı sürgün kararını beklemeden, devlette herhangi bir karışıklığa neden olmak istemediği için kendi isteğiyle Roma'dan ayrıldı. Bir buçuk yıl aradan sonra *consul* Lentulus'un önerisiyle Roma'ya geri çağrıldı. Cicero, Caesar-Pompeius arasındaki çekişmede Pompeius tarafında yer aldıktan ve Caesar'ın İÖ 48 yılında Pharsalia'da Pompeius yanlılarını yenme-

sinden sonra politik yaşamdan uzaklaşarak huzur ve teselli bulduğu felsefe çalışmalarına ağırlık verdi.[2] İÖ 15 Mart 44'te Caesar'ın öldürülmesiyle politikaya tekrar dönse de, İÖ 43 yılının Aralık ayında Antonius tarafından kara listeye (*proscriptio*ya) alınarak öldürüldü.[3]

---

[2] Cicero kendisini felsefi çalışmalara iten nedenleri felsefi yapıtlarının önsözlerinde açıklamıştır. Örneğin bkz. *De Natura Deorum*, I, 6-12.

[3] Cicero'nun öldürülmesi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Plutarkhos, *Marcus Antonius*, XIX, XX.

Cicero'nun Felsefi Yapıtları

Cicero'nun felsefi yapıtları araştırmacılar tarafından genel olarak iki gruba ayrılarak incelenmektedir. Cicero, ilk gruba giren felsefi yapıtlarını Caesar'ın güç kazanmasının ardından politik yaşamda ümitlerini yitirdikten sonra, İÖ 55-51 yılları arasında verdi. *De Re Publica* ve *De Legibus*'ta Yunan filozofların görüşlerinden faydalanarak Roma devlet yapısını inceledi ve doğal hukuk üzerinde durdu, politik felsefe ile yasa teorisi üzerine düşüncelerini kaleme aldı. İÖ 45-44 yılları arasında ikinci grup -ana grup- felsefi yapıtları olarak düşünülen yapıtlarını yazmaya başlamadan hemen önce, Stoacıların paradokslarını tartıştığı *Paradoxa Stoicorum*'u yazdı. Ardından, daha sonraki felsefi çalışmalarına bir giriş niteliğinde olan *Hortensius* (*Consolatio*) adlı yapıtında felsefe çalışmalarının yararları üzerinde durdu. *Academica*'da bilginin doğasını inceleyerek kesin bir bilgiye ulaşılıp ulaşılamayacağını sorguladı. *De Finibus Bonorum et Malorum*'da en yüksek iyinin ve kötünün ne ol-

duğu sorusunu sorarak ahlak kuramlarını tartıştı. *Tusculanae Disputationes*'te mutluluk, kötülük, ölüm ve acı gibi konuları ele aldı. *De Natura Deorum*'da tanrıların doğasına ilişkin sorulara yanıt aradı. *De Divinatione*'de kehanetin yapısıyla ilgili savları inceledi. *De Fato*'da özgür iradeyi ele aldı. *De Officiis*'de Stoacılıktan etkilenerek çeşitli davranış şekilleri üzerine görüşlerini bildirdi. *De Amicitia*'da dostluğun doğasını ve değerini, *De Senectute*'de ise kamu görevinden emekli olan bir kişinin nasıl yaşaması gerektiğini araştırdı.

Cicero, ana grup felsefi yapıtlarının (*Academica*, *Lucullus, Tusculanae Disputationes*, *De Natura Deorum*, *De Finibus Bonorum et Malorum*, *De Divinatione*, *De Officiis, Hortensius, De Fato, De Amicitia, De Senectute*) çoğunda, ele aldığı konuları döneminin üç önemli okulu Epiküros, Stoa ve Akademeia'nın görüşlerinden yola çıkarak tartıştı. Tartışma yöntemi olarak da Aristoteles'in *in utremque partem dicere*, yani bir konuyu her iki tarafıyla ele alma yöntemini uyguladı. Cicero bu yöntemi, okuyucusunun, bir konu hakkında var olan farklı görüşlerin uyuşan ve çelişen taraflarını görebilmesi ve hangi görüş daha olası görünüyorsa o görüşü benimseyebilmesi için kullandı. Bu yöntem, kuşkucu Akademeia'nın, kesin bir bilginin olanaksız olduğu, bu yüzden dogmalardan uzak durulması ve geçici olarak en olası görünen görüşün kabul edilmesi gerektiği ilkesiyle örtüşüyordu. Kuşkucu bir Akademeiacı için rakip okulun herhangi bir görüşünün daha olası görünmesi önemli değildi. Cicero için de bu böyle olmuştu, öyle ki *De Natura Deorum* adlı yapıtının sonunda[1], kendi Aka-

---

[1] Yapıtın Türkçe çevirisi için bkz. Cicero, *Tanrıların Doğası*, çev. Özaktürk G., Telatar F., Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

demeiacı tutumunu terk etmeden, her şey hesaba katıldığında Stoacı görüşün en doğru görüş olarak göründüğünü kabul etti.

Bu denli büyük ve kapsamlı konuları içeren yapıtları son derece kısa bir zaman içinde (İÖ 45-44) yazmış olması ve yeni bir görüş ortaya koymaktan çok var olanları tekrar ele alması, yapıtların Yunancadan yapılan salt birer çeviri olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. Ne var ki, bu doğru değildir. Cicero, yapıtlarının içeriğini Yunan felsefecilerden almış olsa da, sunum ve düzenlemeler kendisine aittir[2] ve onları yazarken birçok kaynağa bakmış, aldığı çok yönlü felsefi eğitimden yararlanmış olmalıdır.[3] Ayrıca, Helenistik felsefe okullarının başlıca öğretileri üzerine birçok bilgiyi onun yapıtları sayesinde biliyor olmamız da, hiç kuşkusuz yapıtların değerini oldukça artıran bir durumdur. Bunun dışında Cicero, orijinal bir düşünür olmasa da, felsefe ile retorik disiplinleri arasında kurmak istediği bağı göz önüne aldığımızda onun felsefe tarihine orijinal katkı yaptığını görmekteyiz.[4] Bununla birlikte Cicero'nun, felsefeye yaptığı diğer bir katkı da, Yunanca felsefi terimleri Latinceye kazandırmış olmasıdır. Latinceye aktardığı yapıtları sayesinde, Yunanca felsefi kelimelere ve kavramlara Latince karşılıklar bularak, Orta Çağ'a ve Rönesans'a kadar etkili olan bir Latince felsefe terminolojisinin oluşmasına ve gelişmesine önayak olmuştur.

---

2 Powell, 1995: 8-9.

3 Cicero *De Finibus Bonorum et Malorum* adlı yapıtının önsözünde bire bir çeviri yapmadığını dile getirmiştir. bkz. Cicero, *De Finibus Bonorum et Malorum*, 1, 3, 7.

4 Powell, 1995: 50 v.d; Morford, 2002: 34-39.

Stoacılık

Stoa Okulu İÖ 4. yüzyılda *Kitium*lu Zenon (336-264) tarafından Atina'da kurulmuştur.[1] Zenon, hayranı olduğu kinik Diogenes'in sade yaşam tarzından ve erdem görüşünden esinlenerek onun yaşam biçimini sistematik bir felsefe haline getirmeyi amaçlamıştır. Zenon, bu amacına uygun dersler vermiş, Stoa felsefesini mantık, fizik ve ahlak şeklinde üç kısma ayırarak temellerini atmıştır. Stoacı mantık, gerçek bilgiyi ve fikirlerin doğasını araştırmaya yönelmiştir. Stoacı fizik, nasıl bir dünyada yaşadığımızı ve bu dünyanın temel elementlerinin neler olduğunu araştırmıştır. Stoa felsefesinin ana konusu olan ahlak ise "İnsanı gerçek mutluluğa götüren yol nedir?" sorusunu sorarak iyi bir yaşamın gereklerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Stoa felsefesi araştırma alanları bakımından zaman içinde değişikliklere uğrasa bile kuruluş döneminde atı-

---

1 Zenon, derslerini resimlerle bezeli sütunlarıyla ünlü *Stoa Poikile*'de verdiği için okul da adını buradan almıştır.

lan temelleriyle Helenistik dönemde ve daha sonra da Roma döneminde beş yüz yıl boyunca gözde ve en uzun soluklu felsefi akım olarak varlığını sürdürmüştür.

Stoacılık, felsefe tarihçileri tarafından genellikle Eski Stoa, Orta Stoa ve Yeni Stoa şeklinde üç ayrı dönemde incelenmektedir.

Eski Stoa diye bilinen kuruluş döneminde (İÖ 300-130), Zenon, Kleanthes (İÖ 331-233) ve Khrysippos (İÖ 281-208) tarafından Stoa felsefesinin temel öğretileri ayrıntılı bir biçimde ortaya konulmuştur. Temelinde "İnsanı gerçek mutluluğa götüren yol nedir?" sorusunu soran stoacılıkta "insanın bağımsızlığı" ve "doğaya uygun yaşamak" düşünceleri egemendir; buna göre insanın bağımsızlığı ancak aklın egemenliğiyle, mantığın duygulara üstün gelmesiyle sağlanabilir ve insan ancak doğaya uygun yaşayarak, doğanın yasalarına boyun eğerek iyi bir yaşam sürebilir. Stoa felsefesi bu yaşam biçiminin temelinde "erdem" olduğunu ve günlük yaşamda iyi olarak değerlendirdiğimiz haz, ün, zenginlik, sağlık gibi değerlerin aslında gerçekten iyi; kötü olarak değerlendirdiğimiz acı, yoksulluk ve yalnızlığın ise gerçekten kötü sayılabilecek şeyler olmadığını savunuyordu. İnsan, ruhunu yönlendirebilecek hırs, tutku gibi duygular karşısında nefsine hâkim olmalı, kendi kendisiyle yetinebilmeli, mutluluğu kendi iç dünyasında bulmalı ve her anını aklına, doğaya uygun olarak yaşamalıydı. Stoa felsefesiyle, bu düşüncelere dayanan ve insanı gerçek mutluluğa götüren bir yaşam ideali oluşturulmaya çalışılmıştı ve bu, stoacılığın diğer dönemlerde de daima temel ilkesi olarak varlığını sürdürmüştü.

Orta Stoa (İÖ 130-50) ise aslen Rodoslu olan Panaitios'un (İÖ 185-110), Atina'da okulun başına geçtiği

ve Stoa felsefesinin Platoncu ve Aristotelesçi öğretilerle kaynaştığı dönemdir. Panaitios, bu dönemde, Roma'ya duyduğu sevgi ve hayranlığın etkisiyle Stoacı görüşü Roma dünyasına tanıtmıştır. Roma'da bulunduğu dönemde, genç Scipio'nun Yunan felsefesine ilgisini uyandırmış ve düşünceleriyle Roma tarihçisi Q. Mucius Scaevola'yı, Yunan tarihçi Polybius'u ve Cicero'yu etkilemiştir.[2] Panaitios'un Stoa Okulu'nun başında bulunduğu dönemde stoacılık, Eski Stoa dönemindeki katılığını kaybetmiştir. Panaitios'un öğrencilerinden aslen Suriyeli olan Yunan düşünür Poseidonios da Orta Stoa'nın temsilcilerindendir. Poseidonios'un dikkat çeken yanlarından biri mistik güçlere olan inancı ve eğilimi olmuştur.[3] Panaitios astrolojiyi ve kâhinliği reddederken Poseidonios ise bunların gerçekliğine inanmıştır. Poseidonios'un dünya görüşünde tanrılarla insanlar arasında yer alan insanüstü varlıkların büyük önemi vardı. Poseidonios'un dikkat çeken diğer bir yanı ise bilge bir kişinin toplumun hizmetinde çalışmayı kendisine görev saymasının şart olduğunu savunması olmuştur. Ona göre insan önce Tanrı'ya, sonra vatanına ve topluma, son olarak da anne babasına karşı sorumludur. Bu görüşlerin etkisinde olan Poseidonios daha sonra Mısır'a, Sicilya'ya, İspanya'ya seyahat etmiş ve buradaki halkları ayrı ayrı inceleyip değerlendirdikten sonra Rodos'a gelerek kendi okulunu açmıştır. İÖ 78 yılında Cicero da Rodos'a giderek Poseidonios'u dinlemiştir.

Geç Stoa ya da Roma Stoası olarak da bilinen Yeni Stoa ise, temelinde *kynizm* olan Eski Stoa'nın, Romalılar

---

2 Copleston, 2009: 45.

3 Poseidonios için bkz.: Birand, 1964: 112.

tarafından yeniden kurulmaya çalışıldığı dönemdir ve tümüyle Roma'da oluşup gelişmiştir. Romalıların ilgisini stoacılığa yönelten ve onları bilgilendiren kişi Panaitios'tur. Cicero (İÖ 106-43), Kordobalı filozof L. Annaeus Seneca (İÖ 4-İS 65), köle Epiktetos (İS 50-138) ve İmparator Marcus Aurelius (İS 121-180) Roma Stoa'sının başlıca temsilcilerindendir. Cicero, aslında Peripatetik ve Akademeia felsefesine bağlı olsa da stoacılıktaki tanrı inancı ile ahlak anlayışından etkilenmiş ve çoğu felsefi yapıtında Stoacı öğretileri işlemiştir. Stoacılığa göre tanrılar hayvanlardan farklı olarak insanlara akıl bahşetmişlerdi ve iyi bir yaşam sürmek insanların akıllarını kullanarak doğal hukuku benimsemelerine bağlıydı. Cicero, aynı zamanda bireyin, yaşadığı toplama faydalı olabilmesi için politikada aktif rol alması gerektiğini düşünüyordu.[4] Cicero bu görüşler doğrultusunda Eski Stoacılar gibi en yüksek iyinin ne olduğunu ve erdemli bir yaşamın nasıl olması gerektiğini sorgulamıştı. İS 54-68 yılları arasında imparator olan Nero' nun hocası Seneca ise genellikle teoriden çok pratik alanlara yönelmiştir ve ahlaki değerlerin insan yaşamında nasıl uygulanabileceğini araştırmıştır; iyi (*bonum*), iyilikseverlik (*benevolentia*), öfke (*ira*) ve merhamet (*clementia*) kavramları üzerinde çalışmıştır. Seneca bunların yanı sıra daha çok ahlaksal yargılara ulaşmak için fizikle de ilgilenmiştir.[5] Yine stoacılığın ahlak alanına ağırlık veren ve felsefi eğitimi insanlar için zorunlu gören Epiktetos ise Nero zamanında Roma'ya götürülmüş bir köledir. Nero öldükten sonra özgürlüğüne ka-

---

4 Cevizci, 2001: 465.

5 Copleston, 2009: 52.

vuşan Epiktetos oldukça sade olan yaşam tarzıyla göze çarpmıştır. Epiktetos, Eski Stoa dönemindeki katı ahlak kurallarını benimseyerek mutlu bir yaşama nasıl erişilebileceğini araştırmış ve insanın başına gelen felaketlere sabırla katlanması, tutku, hırs gibi aşırı duygulardan kendisini soyutlaması gerektiğini savunmuştur. Roma Stoa'sının son temsilcisi olan İmparator M. Aurelius ise Epiktetos'un düşüncelerinden oldukça etkilenmiştir. Aurelius'a göre insanın varoluşunun amacı devlete olan görevini yerine getirmekti ve bu amaçla her birey, sorgulama yapmaksızın kendisini görev başında bir asker gibi hissetmeliydi.

Genel olarak değerlendirdiğimizde Roma Stoa'sının ağırlık merkezi "ahlak" olmuştur. Bu dönemde mutlu bir yaşamın gereği olarak görülen ahlak öğretileri üzerinde çalışılmış ve Romalının karakterinin en önemli özelliği olan "ödev duygusu" (*officium*) Eski Stoacı görüşle kaynaşmıştır.

Stoacıların Paradoksları
(Paradoxa Stoicorum)

Stoacıların Paradoksları adıyla Türkçeye kazandırdığımız Cicero'nun *Paradoxa Stoicorum* adlı yapıtı, kimi araştırmacılar tarafından yazarın felsefi içerikli yapıtları arasında sayılmamaktadır. Onlar, Cicero'nun, *De Divinatione*'de[1] felsefi yapıtlarını sayarken *Paradoxa Stoicorum*'u bunlar arasında vermediği için, bunun felsefi bir yapıt değil de yazarın kendisinin ve okuyucularının dikkatini başka yöne çekmek amacıyla yazdığı sıradan ve önemsiz bir çalışma olduğunu düşünmektedirler. Kimi araştırmacılar ise, bu çalışmanın çok daha büyük amaçlara hizmet ettiği görüşündedirler. Bu amaçlar arasında, Cicero'nun yaşadığı zor günlerde kendini rahatlatmak, kendi sınıfından zor durumda olan kişilere yardım etmek, Brutus'u etkilemek ve Cato'yu onurlandırmak istemesini saymaktadırlar.[2] Cicero ise, *Paradoxa Stoicorum*'un önsözünde, bu yapıtı yazmaktaki amacı-

---

1 II. kitap, önsöz.

2 Farklı görüşler için bkz. Englert, 1990: 118.

nın, Stoacıların felsefe okullarında tartıştıkları ağır konuları halkın anlayabileceği bir tartışma biçimine sokmak ve bunları halk tarafından kabul görecek şekilde ifade etmek olduğunu yazmıştır. Yapıtta tartışılan ahlaki konular göz önüne alınırsa bunun, felsefi nitelikte bir yapıt sayılabileceği düşüncesindeyiz. Çünkü yapıtta üzerinde durulan onur (*honestia*), erdem (*virtus*), mutluluk (*beatitudo*), eşitlik (*aequitas*), özgürlük (*libertas*), bilgelik (*sapientia*) ve zenginlik (*divitiae*) gibi kavramlar Roma ahlak felsefesinin temel kavramlarıdır. Cicero bu yapıtında işlediği temel kavramları geçmişle bağlantı kurarak ve hitabet sanatındaki ustalığını ortaya koyarak halkın ilgisini çekecek biçimde aktarmıştır.

Brutus'a seslenen ve Brutus'un amcası Cato'yu öven bir önsözle başlayan yapıtta altı paradoks ayrı ayrı bölümlerde tartışılmıştır.

1. Paradoks[3]: *Sadece onurlu olan iyidir.*

Cicero, bu paradoksun başında "İyi nedir?" sorusunun yanıtını ararken bu konuda Stoacıların düşüncelerinin arasına ağırlıklı olarak kendi düşüncelerini katacağını söylemiştir; ardından atalarının yaşamları ve başarılarından örnekler vererek onların cesaretinin altında yatan sebebi sorgulamıştır. Sonuçta Cicero, iyi ve mutlu bir şekilde yaşamanın, onurlu ve dürüst bir şekilde yaşamak anlamına geldiği düşüncesine varmıştır.

---

[3] 1. paradoksta işlenen, zevkin bir amaç olmadığı ve iyi olmadığı düşüncesi, Stoacı Panaetios'un öğrencisi Rodoslu Hekaton'un yazdığı paradokslara benzerdir.

2. Paradoks[4]: *Erdem, mutluluk için yeterlidir. Birinde erdem varsa o, mutlu bir yaşam sürmek için her şeye sahip demektir.*

Cicero bu bölümde, baş düşmanı Publius Clodius Pulcher'i ima ederek onu "erdem" kelimesini gerçekte ne anlama geldiğini bilmeden kullanmakla suçlamıştır. Ardından erdemle talih arasında keskin bir ayrım çizerek, gerçek mutluluğun erdemde olduğunu, umudunu, mantığını ve düşüncesini talihe bağlayan kişinin gerçek anlamda hiçbir şeye sahip olamayacağını belirtmiştir. Bu paradoksta kişinin daima övgüye layık bir yaşamın peşinden gitmesi gerektiği ve gerçek mutluluğun ve başarının övgüye layık olanda bulunduğu sonucuna varmıştır.

3. Paradoks[5]: *İşlenen suçlar da doğru yapılan işler de kendi içinde denktir.*

Cicero bu bölümde, erdem kavramının tek olduğu düşüncesinden yola çıkarak "suç"un içeriğinin, niteliği üzerinde etkisi olmadığını yazmıştır ve şu şekilde akıl yürütmüştür: "Mademki erdemler birbirine denktir, doğru yapılan işler de erdemli davranışların getirisi olduğuna göre, bunlar da birbirine denk olmalıdır; aynı şekilde işlenen suçlar da hatalı davranışlardan kaynaklandığına göre, bunların da birbirine denk olması gerekir." (3. Paradoks, 22). Bu düşüncenin kendi düşüncesi değil de, bilgili insanlar olan felsefecilerin düşüncesi olduğunu belirtmiştir. Böylece insan yaşamı için onların dü-

---

4 2. paradoks, Stoa Okulu'nun kurucusu Zenon'un ana öğretilerinden biridir.

5 3. paradoksta işlenen, bütün suçların eşit olduğu düşüncesinin ise *Ascalon*lu Antiochos'un düşüncesi olma olasılığı vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MacKendrick, 1989: 92-93.

şüncelerinden daha doğru ve daha yararlısının bulunamayacağını bir kez daha vurgulamıştır. Cicero, insanları ahlaksızlık yapmaktan alıkoyabilecek en güçlü şeyin, kötü eylemler arasında herhangi bir ayrım yapılamayacağı düşüncesi olduğunu ileri sürmüştür ve işlenen her türlü suçun ahlaksız bir davranış olduğunu, var olan düzeni altüst ettiğini açıklamıştır.

4. Paradoks: *Aptal olan her kişi aynı zamanda delidir.*

Bu paradoksun günümüze tamamının ulaşmadığı düşünülmektedir. Paradoksun başlığı ile içeriği arasında çelişkiler olduğu gibi, metnin bazı kısımlarında da eksiklikler olduğu görülmektedir. Cicero paradoksta adını vermeden baş düşmanı Publius Clodius Pulcher'e seslenmiştir. Ancak konu başlığı "*Aptal olan her kişi aynı zamanda delidir.*" olmasına rağmen Cicero, paradoksta "sürgün" teması üzerinde durmuştur. Roma'dan ayrıldığı dönemde devletin durumundan ve kendi şanlı dönüşünden bahsetmiş, düşmanı Clodius'a seslenerek yasaların sürgüne çarptırılmasını emrettiği kişilerin, yerlerini değiştirmeseler bile sürgün olduklarını söylemiştir. Paradokstaki konu uyuşmazlığı, Cicero'nun bu bölümde aslında iki paradoks üzerinde durduğu ve "*Aptal olan her kişi aynı zamanda delidir.*" görüşünün açıklandığı kısmın eksik olduğunu, elimizdeki bölümde ise "*Bilge kişinin zarar görmesi mümkün değildir.*" görüşünün açıklandığını düşündürtmektedir.[6]

5. Paradoks: *Yalnız bilge kişi özgürdür, aptal olan köledir.*

---

[6] Ayrıntılı bilgi ve görüşler için bkz. Price, 1990: 173.

Cicero burada, "bilgili ve eğitimli kişiler" olarak tanımladığı Stoacıların "*Bilge olmayan hiç kimse özgür değildir.*" düşüncesinden yola çıkarak "Özgürlük nedir?" sorusunu sormuş ve kişiyi özgür kılan şeyi "irade"de bulmuştur. Zayıf, ezik ve zavallı bir ruhun taşıdığı her türlü korkunun kölelik olduğunu; yüce, olgun, beslenmiş bir ruha sahip insanın ise hiçbir zaman hiçbir şekilde köle olamayacağını savunmuştur.

6. Paradoks: *Sadece bilge kişi zengindir.*

Cicero bu paradoksa, çok parası olmasına karşın çok fakir olduğunu düşündüğü Crassus'a seslenerek başlamıştır. Ardından gerçek zenginliğin ne olduğu ve gerçekte kime zengin denmesi gerektiği üzerinde durmuştur. İnsanı zengin eden şeyin kendi öz benliğinde bulunduğunu ve benliği boş birinin, cüzdanı dolu da olsa zengin olmadığını savunmuştur. Sonuçta Cicero "Gerçek zenginlik erdemdedir." düşüncesinden yola çıkarak maddi olan hiçbir şeyin erdemden daha değerli olamayacağını vurgulamıştır.

Çeviri Yöntemi

Çeviride Loeb Classical Library dizisinden Cicero, *De Oratore Book III De Fato Paradoxa Stoicorum De Partitione Oratoria* (H. Rackham), 1997 baskısı temel alınmıştır. Metinde geçen Yunanca özel isimler ve yer adları Latince transkripsiyonlarıyla verilmiştir. Çevirinin okuyucu tarafından daha rahat anlaşılabilmesi için dipnotlarda açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Akademik çalışmalarımızda bizi yönlendiren Prof. Dr. Filiz Öktem'e, bu çevirinin her aşamasında bize yardım eden Prof. Dr. Mehmet Özaktürk'e, metni okuyarak gerekli düzeltmeleri yapan Prof. Dr. Ü. Fafo Telatar'a, Prof. Dr. F. Gül Özaktürk'e ve Yrd. Doç. Dr. İnan Kalaycıoğulları'na teşekkürü bir borç biliriz.

M. Tulli Ciceronis
Paradoxa Stoicorum
Prooemium

1. Animadverti, Brute, saepe Catonem avunculum tuum cum in senatu sententiam diceret locos graves ex philosophia tractare abhorrentes ab hoc usu forensi et publico, sed dicendo consequi tamen ut illa etiam populo probabilia viderentur. 2. Quod eo maius est illi quam aut tibi aut nobis, quia nos ea philosophia plus utimur quae peperit dicendi copiam et in qua dicuntur ea quae non multum discrepent ab opinione populari, Cato autem, perfectus mea sententia Stoicus,

Marcus Tullius Cicero
Stoacıların Paradoksları
Önsöz

1. Sevgili Brutus[1], dayın Cato'nun[2], senatoda düşüncelerini dile getirirken, her zamanki hukuki ve politik konuşmalarla bağdaşmayan, felsefe içerikli ağır konuları ele aldığını, buna rağmen bunları ifade ederken bile halkın kavrayabileceği bir yol izlediğini fark ettim. 2. Bu Cato için, senin ya da benim için olduğundan çok daha büyük bir başarıdır; çünkü biz daha çok, akıcı bir konuşma sağlayan ve sıradan düşünme tarzına fazla aykırı düşmeyen konuları tartışan felsefi bir yöntemden yararlanırız. Bana göre tam bir Stoacı olan Cato ise,

---

1 Marcus Iunius Brutus ile Servilia'nın oğlu olarak İÖ 77 yılında doğan Marcus Iunius Brutus, genç Cato'nun yeğenidir. Brutus'un felsefeye, retoriğe ve Cumhuriyet yönetimine olan ilgisi Cicero'yla arasında güçlü bir bağ oluşmasını sağlamıştır. Brutus *De Virtute*, *De Officiis*, *De Patientia* adlı yapıtlarını Cicero'ya, Cicero da *De Finibus*, *De Natura Deorum*, *Tusculanae Disputationes*, *Orator* ve *Brutus* adlı yapıtlarını Brutus'a adamıştır.

2 Marcus Porcius Cato Utinensis yaşlı Cato'nun torununun torunudur. İç savaş sırasında Pompeius'un tarafında yer alması onu İÖ 46 yılında intihara sürüklemiştir.

et ea sentit quae non sane probantur in vulgus, et in ea est haeresi quae nullum sequitur florem orationis neque dilatat argumentum sed minutis interrogatiunculis quasi punctis quod proposuit efficit. 3. Sed nihil est tam incredibile quod non dicendo fiat probabile, nihil tam horridum tam incultum quod non splendescat oratione et tamquam excolatur. Quod cum ita putarem, feci etiam audacius quam ille ipse de quo loquor. Cato enim dumtaxat de magnitudine animi de continentia de morte de omni laude virtutis de dis inmortalibus de caritate patriae Stoice solet oratoriis ornamentis adhibitis dicere; ego tibi illa ipsa quae vix in gymnasiis et in otio Stoici probant ludens conieci in communes locos. 4. Quae quia sunt admirabilia contraque opinionem omnium (ab ipsis etiam παράδοξα appellantur), tentare volui possentne proferri in lucem, id est in forum, et ita dici ut probarentur, an alia quaedam esset erudita alia popularis oratio: eoque scripsi libentius quod mihi ista παράδοξα quae appellant maxime videntur esse Socratica longeque verissima. 5. Accipies igitur hoc parvum opusculum lucubratum his iam contractioribus noctibus, quoniam illud maiorum vigiliarum munus in tuo nomine apparuit, et degustabis genus exercitationum earum quibus uti consuevi,

halk arasında çok fazla kabul görmeyen düşünceleri benimser ve söz sanatlarına başvurarak konuyu uzatmayan, tersine öne sürdüğü fikri iğne deliği gibi küçücük soru cevaplarla kanıtlayan[3] bir felsefe öğretisini izler. **3.** Ancak, söz sanatıyla açıklanamayacak kadar olağanüstü, işlenemeyecek kadar korkunç ve yontulamayacak kadar kaba hiçbir şey yoktur. Böyle düşündüğüm için, hakkında konuştuğum bu kişiden çok daha cesur bir işe giriştim. Çünkü Cato, ruhun yüceliği, irade, ölüm, erdeme özgü tüm değerler, ölümsüz tanrılar ve vatan sevgisi gibi konular üzerine çoğunlukla Stoacılara özgü söz sanatlarından yararlanarak konuşurken ben, Stoacıların okullarda ve boş zamanlarında[4] güçlükle başa çıktıkları konuları bile senin için basit kalıplarla tartışma biçimine soktum. **4.** Amacım şu soruları yanıtlamaktı: Stoacıların παράδοξα (paradoks) diye adlandırdıkları hem şaşırtıcı hem de genel düşünceye ters düşen konuların gün ışığına çıkarılması ya da başka bir deyişle forumda tartışılması mümkün müydü? Bu konuların kabul görmesi için nasıl ifade edilmeleri gerekiyordu?: Seçkin mi yoksa sıradan bir konuşma biçimiyle mi? Stoacıların deyimiyle bu paradoksları, özellikle de Sokrates'e özgü ve doğruya en yakın yöntem olarak düşündüğüm için, büyük bir zevkle kaleme aldım. **5.** Bu nedenle artık iyice kısalan şu gecelerde kandil ışığında yazdığım bu küçücük çalışmamı kabul etmeni isterim, ne de olsa kışın geçirdiğim o uykusuz gecelerimin meyvesini de sana adamıştım.[5]

---

[3] *interrogatio:* Sorularla karşısındaki kişiyi ileri sürülen düşünceyi onaylamak zorunda bırakan bir tür akıl yürütme biçimidir.

[4] Burada kullanılan *otium* sözcüğü ile kamu işlerinden arta kalan zaman kastedilmektedir.

[5] Cicero, 10 46 yılında yazdığı *Orator* adlı yapıtını Brutus'a adamıştır.

cum ea quae dicuntur in scholis θετικῶς, ad nostrum hoc oratorium transfero dicendi genus. Hoc tamen opus in acceptum ut referas nihil postulo; non enim est tale ut in arce poni possit quasi illa Minerva Phidiae, sed tamen ut ex eadem officina exisse appareat.

Bu çalışmamla, felsefe okullarında θετικῶς[6] diye adlandırılan tezleri, bana özgü söylem biçimiyle aktardığımda, benim her zaman yararlandığım bu biçimin sen de tadına varacaksın. Her şeye rağmen bu çalışmamı kabul ederek bana borçlandığını düşünmeni hiç istemem. Zira bu, Phidias'ın o ünlü Minerva[7] heykeli gibi kale tepesine konulacak türde bir çalışma olmasa da bunun da o aynı özveriyle ortaya çıkarıldığını bilmelisin.

---

6 Türkçesi "tez"dir. Akıl yürütmeyle kanıtlanmak üzere ortaya atılan önermedir.

7 Antik Yunan'ın en ünlü heykeltıraş, ressam ve mühendislerinden biri olan Phidias lÖ 5. yüzyılda yaşamıştır. Altından ve fildişinden yaptığı bu Minerva (Athena) heykeli Atina'da *Parthenon* tapınağında yükselmekteydi.

Paradoxon I.

Ὅτι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν.

Quod honestum sit id solum bonum esse.

6. Vereor ne cui vestrum ex Stoicorum hominum disputationibus, non ex meo sensu deprompta haec videatur oratio; dicam quod sentio tamen, et dicam brevius quam res tanta poscit.

Numquam mehercule ego neque pecunias istorum neque tecta magnifica neque opes neque imperia neque eas quibus maxime astricti sunt voluptates in bonis rebus aut expetendis esse duxi, quippe cum viderem rebus his circumfluentes ea tamen desiderare maxime quibus abundarent. Neque enim umquam expletur nec satiatur cupiditatis sitis, neque solum ea qui habent libidine augendi cruciantur sed etiam amittendi metu.

1. Paradoks

Sadece onurlu olan iyidir.

6. İçinizden birinin, sözlerimin kendi düşüncemin değil de, Stoacıların tartışmalarının ürünü olduğunu düşünmesinden korkuyorum. Yine de böylesine büyük bir konunun gerektirdiğinden daha kısa konuşarak düşündüğümü söyleyeceğim.

Tanrı adına yemin ederim ki ben, hiçbir zaman onların[1] ne paralarının, ne görkemli evlerinin, ne zenginliklerinin, ne yetkilerinin, ne de sıkı sıkıya bağlı oldukları tutkularının iyi ve arzulanması gereken şeylerden olduğunu düşündüm. O kişilerin bunlar içinde yüzerken bile, sahip olduklarından hep daha fazlasını arzuladıklarını gördüm. Nitekim arzunun yol açtığı açlık hiçbir zaman ne giderilebilir ne de doyurulabilir. Böyle kişiler sadece sahip olduklarını artırma hırsıyla değil, aynı zamanda onları kaybetme korkusuyla da kendilerine sürekli işkence ederler.

---

[1] Burada Cicero, ad vermeden küçümsediği zengin düşmanlarıyla, aslında o dönemde Stoacıların baş rakipleri olan Epikürosçuları kastetmektedir.

7. In quo equidem continentissimorum hominum maiorum nostrorum saepe requiro prudentiam, qui haec inbecilla et commutabilia verbo bona putaverunt appellanda cum re ac factis longe aliter iudicavissent. Potestne bonum cuiquam malo esse, aut potest quisquam in abundantia bonorum ipse esse non bonus? Atqui ista omnia talia videmus ut et improbi habeant et obsint probis. 8. Quam ob rem licet irrideat si quis vult, plus apud me tamen vera ratio valebit quam vulgi opinio, neque ego umquam bona perdidisse dicam si qui pecus aut supellectilem amiserit, neque non saepe laudabo sapientem illum, Biantem ut opinor, qui numeratur in septem, cuius cum patriam Prienen cepisset hostis ceterique ita fugerent ut multa de suis rebus secum asportarent, cum esset admonitus a quodam ut idem ipse faceret, 'Ego vero,' inquit, 'facio, nam omnia mecum porto mea.' 9. Ille haec ludibria fortunae ne sua quidem putavit quae nos appellamus etiam bona.

'Quid est igitur,' quaeret aliquis, 'bonum?' Si quod recte fit et honeste et cum virtute id bene fieri vere dicitur, quod rectum et honestum et cum virtute est id solum opinor bonum.

10. Sed haec videri possunt odiosiora cum lentius disputantur:

7. Bu noktada, son derece aklı başında atalarımızın sağgörüsünü sık sık arıyorum. Çünkü aslında onlar, bizden çok farklı bir değer yargısına sahip olduklarından, bu zayıf ve geçici şeylerin sadece sözde iyi sayılması gerektiğini düşünmüşlerdir. İyi bir şey, biri için kötü olabilir mi, ya da malı mülkü olan bir kişinin iyi olmaması mümkün mü? Görüyoruz ki bütün bunlar, dürüst olmayanların sahip olabileceği, dürüstlerin ise zarar görebileceği türden şeylerdir. **8.** Bu yüzden, isteyen benimle dalga geçsin, ama bana göre doğru bir akıl yürütme, sıradan düşünceden daha geçerli olacaktır; örneğin biri evini ya da sürüsünü yitirse, ben asla iyi şeylerin yok olduğunu söylemeyeceğim. Yedi bilgeden biri sayılan ve bildiğim kadarıyla adı Bias[2] olan o ünlü düşünürü de her zaman övgüyle anacağım: Bias, düşmanlar yurdu Priene'yi ele geçirdiğinde, diğer yurttaşlar eşyalarının büyük bir kısmını yanlarına alıp kaçarken, birinin ona da aynı şeyi yapmasını öğütlemesi üzerine, "Ben de zaten aynısını yapıyorum, her şeyimi yanımda taşıyorum." der. **9.** O, talihin verdiği bu dünyevi şeylerin, gerçekten kendisine ait olduğunu düşünmezdi, oysa biz bunları iyi şeyler sayıyoruz.

"O halde iyi nedir?" diye bir soru gelebilir. Nasıl ki doğrulukla, dürüstlükle ve erdemle yapılan bir işin, iyi bir şekilde yapıldığı söylenirse, ben de doğru, dürüst ve erdemli olan bir şeyin iyi olduğunu düşünürüm.

10. Bununla birlikte bu tür konular kuru bir anlatımla ele alındığında insana sıkıcı gelebilir;

---

[2] Yedi bilgelerden biri olan Bias'ın, İÖ 570 yılında Ionia bölgesindeki Priene kentinde doğduğu düşünülmektedir.

vita atque factis illustranda sunt summorum virorum haec quae verbis subtilius quam satis est disputari videntur. Quaero enim a vobis num ullam cogitationem habuisse videantur ei qui hanc rempublicam tam praeclare fundatam nobis reliquerunt aut argenti ad avaritiam aut amoenitatum ad delectationem aut supellectilis ad delicias aut epularum ad voluptates? 11. Ponite ante oculos unum quemque—regum vultis a Romulo? vultis post liberam civitatem ab eis ipsis qui liberaverunt eam? Quibus tandem gradibus Romulus escendit in caelum, eisne quae isti bona appellant, an rebus gestis atque virtutibus? Quid? a Numa Pompilio minusne gratas dis immortalibus capedines ac fictiles hirnulas fuisse, quam filicatas aliorum pateras arbitramur? Omitto reliquos, sunt enim omnes pares inter se praeter Superbum. 12. Brutum si quis roget quid egerit in patria liberanda, si quis item reliquos eiusdem consilii socios quid spectaverint quid secuti sint,

bu yüzden laf kalabalığıyla gereğinden fazla inceltilerek tartışıldığına tanık olduğumuz bu konular, yüce insanların yaşamları ve yaptıklarıyla örneklendirilmelidir. Öyleyse sana soruyorum; sence bu devleti büyük bir görkemle kurup bize miras bırakanların aklında, hırslarını tatmin etmek için para, kendilerini hoşnut etmek için zevk, rahat etmek için mal mülk, haz almak için ziyafet düşüncesi mi vardı? **11.** Tek tek her birini gözlerinin önüne getir, krallardan Romulus'la[3] mı, ya da devleti özgürlüğüne kavuşturan kişilerden mi başlamak istersin?[4] Romulus yaşamının sonunda hangi basamaklardan çıkarak gökyüzüne yükseldi? Onların iyi diye adlandırdıkları şeyler sayesinde mi, yoksa kazandığı başarılar ve erdemleri sayesinde mi? Ölümsüz tanrılar nazarında Numa Pompilius'tan[5] kalan toprak tabak ve testilerin, diğerlerinin eğreltiotu işlemeli sunu taslarından daha değersiz olduğunu düşünebilir miyiz? Diğer kralları hesaba katmıyorum, çünkü Tarquinius Superbus[6] dışında her biri diğerinin aynı. **12.** Brutus'a[7] gelince, eğer biri ona vatanı özgür kılma yolunda ne yaptığını sorsa ya da aynı şekilde yine biri onunla aynı yolda ilerleyen diğerlerine ne umarak neyin peşinden gittiklerini sorsa,

---

3 Roma'nın mitolojik kurucusu. İÖ 753-717.

4 Cicero burada, Roma'da krallığın son bulup Cumhuriyetin kurulmasını sağlayan kişileri kastetmektedir.

5 Roma'nın ikinci kralı. İÖ 717-673. Dini işlere verdiği önemle ve koyduğu yasalarla ünlüdür.

6 Roma'nın yedinci ve son kralı. İÖ 535-510/509. Zalimliği yüzünden kentten kovulmuştur.

7 İÖ 510 yılında, Collatinus'un yardımıyla son kral Tarquinius Superbus'un tahtan indirilmesini sağlayan grubun başını çekmiştir ve aynı zamanda Roma Cumhuriyetinin ilk *consul*üdür.

num quis exsistat cui voluptas cui divitiae cui denique praeter officium fortis et magni viri quidquam aliud propositum fuisse videatur? Quae res ad necem Porsennae C. Mucium impulit sine ulla spe salutis suae? quae vis Coclitem contra omnes hostium copias tenuit in ponte solum? quae patrem Decium, quae filium devota vita immisit in armatas hostium copias? quid continentia C. Fabricii, quid tenuitas victus M'. Curii sequebatur,

aralarından, tutkuyu ya da parayı, yani kısaca cesur ve yüce bir adamın içinde taşıdığı görev duygusu dışında herhangi bir şeyi kendisine ilke edinmiş biri çıkabilir mi? Nasıl bir dürtü Gaius Mucius'u[8] kendi hayatı pahasına Porsenna'yı[9] öldürmeye itti? Nasıl bir dürtü Cocles'i[10] köprüde bütün düşman kuvvetleri karşısında tek başına ayakta tuttu? Yine nasıl bir dürtü Decius'un ve oğlunun[11], hayatlarını feda ederek silahlı düşman birliklerine saldırmalarını sağladı? Gaius Fabricius'u[12] nefsini tutmaya ve Manius Curius'u[13] sade bir yaşam seçmeye iten sebep neydi?

---

8 Gaius Mucius Scaevola. Kral Porsenna'yı öldürmek için korkusuzca Etrüsklerin kampına girer, ancak Porsenna yerine yazıcısını öldürür. Daha sonra mahkemeye çıkarıldığında, Romalıların acıyı ne kadar küçümsediklerini göstermek amacıyla sağ elini ateşte tutar. Bu yüzden de "sol elli" anlamına gelen *scaevola* takma adını alır. Onun bu cesareti ve kararlılığı karşısında Etrüsk kralı onu serbest bırakır. Livius II, 12.

9 Etrüsk kralı. Tarquinius Superbus'un tahtı yeniden ele geçirmesi için Roma'ya saldırır. Livius II, 9.

10 Horatius Cocles. Sublicius köprüsününde kral Porsenna'nın önderliğindeki Etrüsk güçlerine karşı tek başına direnir ve onun sayesinde zaman kazanan Romalılar arkadan gelerek Etrüskler geçemeden köprüyü yerle bir eder.

11 Decius İÖ 340 yılında *consul*lük görevinde bulunduğu sırada Latinlere karşı hayatı pahasına zafer kazanır, oğlu da Samnitleri ve Sentinum'daki Galyalıları 295 yılında yenerek babasının başarısını sürdürür.

12 İÖ 280 yılında Fabricius Luscinus, Efes kralı Pyrrhus'un kendisine önerdiği muazzam rüşveti hiç düşünmeden geri çevirmiştir.

13 İÖ 290 yılı *consul*ü. Tıpkı Fabricius gibi sade ve geleneklere bağlı yaşam tarzıyla ünlüdür. 49 yıl savaştıktan sonra Samnitleri yenmeyi başarmıştır. Samnitlerin kendisine teklif ettiği rüşveti reddederek şu ünlü sözünü söylemiştir: *...non enim aurum habere praeclarum sibi videri dixit, sed eis qui haberent aurum, imperare*. Cicero, *de Senectute*, 55.

quid duo propugnacula belli Punici Cn. et P. Scipiones, qui Carthaginiensium adventum corporibus suis intercludendum putaverunt, quid Africanus maior, quid minor, quid inter horum aetates interiectus Cato, quid innumerabiles alii–nam domesticis exemplis abundamus? cogitasse quidquam in vita sibi expetendum nisi quod laudabile esset et praeclarum videntur? 13. Veniant igitur isti irrisores huius orationis ac sententiae, et iam vel ipsi iudicent utrum se eorum alicuius qui marmoreis tectis ebore et auro fulgentibus qui signis qui tabulis qui caelato auro et argento qui Corinthiis operibus abundant, an C. Fabricii qui nihil eorum habuit nihil habere voluit, similes esse malint.

Kartacalıların saldırısını bedenlerini siper ederek püskürtmeleri gerektiğini düşünen Gnaeus Scipio[14] ve Publius Scipio'yu[15] Kartaca Savaşı'nın belkemiği yapan sebep neydi? Peki ya yaşlı Africanus'u[16], genç Africanus'u[17], yaşça bu iki adamın arasında olan Cato'yu[18] ve daha nicelerini -nitekim Roma bu tür örneklerden yana bir hayli zengindir- harekete geçiren şey neydi? Onlar, hayatta övgüye değer ve şerefli olan dışında arzu edilmesi gereken başka bir şey olduğunu düşünmüş olabilirler mi? **13.** O halde bu konuştuklarımızı ve düşüncemizi alaya alan kişiler varsa şimdi ortaya çıksınlar ve hangisini örnek alacaklarına kendileri karar versinler: Fildişi ve altınla parıldayan mermer tavanlı, heykellerle, resimlerle, altın-gümüş işlemelerle ve Korinthos işi sanat eserleriyle dolu villalarda yaşayan kişilerden birini mi, yoksa bunların hiçbirine sahip olmamış ve olmayı da istememiş Gaius Fabricius'u mu?

---

[14] Gnaeus Cornelius Scipio Calvus. İÖ 217-211 yılları arasında kardeşi Publius Cornelius Scipio ile birlikte II. Kartaca Savaşı'nda mücadele etmiş ve bu savaşta yaşamını yitirmiştir.

[15] Publius Cornelius Scipio. İÖ 218 yılında Roma'da *consul*lük görevinde bulunmuştur. II. Kartaca Savaşı'nın kahramanlarındandır ve Hanibal'i yenen ünlü Africanus'un babasıdır.

[16] Publius Cornelius Scipio Africanus (İÖ 235-183). Romalı devlet adamı. II. Kartaca Savaşı'nda komutanlık yapmıştır. Zama'da Hanibal'i yenilgiye uğrattıktan sonra 'Africanus' takma adını almıştır.

[17] Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Numantinus (İÖ 185-129). Romalı devlet adamı ve komutan. İÖ 146 yılında *consul* olmuştur. III. Kartaca Savaşı'nı kazanan komutandır. Makedonya fatihi Aemilius Paulus'un küçük oğludur. Yaşlı Africanus'un büyük oğlu tarafından evlat edinilmiştir.

[18] Marcus Porcius Cato (İÖ 234-149), ya da Yaşlı Cato. Romalı devlet adamı, asker, hatip, yazar, tarihçi, hukukçu. O kadar koyu bir Kartaca düşmanıdır ki, senatoda yaptığı her konuşmasının sonunda Kartaca'nın kesinlikle yok edilmesi gerektiğini söylemiştir (Plinius Secundus, *Naturalis Historia*, XV, 74).

14. Atque haec quidem quae modo huc modo illuc transferuntur facile adduci solent ut in rebus bonis esse negent, illud arte tenent accurateque defendunt, voluptatem esse summum bonum. Quae quidem mihi vox pecudum videtur esse, non hominum. Tu, cum tibi sive deus sive mater ut ita dicam rerum omnium natura dederit animum quo nihil est praestantius neque divinius, sic te ipse abicies atque prosternes ut nihil inter te atque quadrupedem aliquam putes interesse? Quicquamne bonum est quod non eum qui id possidet meliorem facit? 15. ut enim est quisque maxime boni particeps ita est laudabilis maxime, neque est ullum bonum de quo non is qui id habeat honeste possit gloriari. Quid autem est horum in voluptate? melioremne efficit aut laudabiliorem virum? an quisquam in potiundis voluptatibus gloriando se et praedicatione effert? Atqui si voluptas quae plurimorum patrociniis defenditur in rebus bonis habenda non est, eaque quo est maior eo magis mentem e sua sede et statu demovet, profecto nihil est aliud bene et beate vivere nisi honeste et recte vivere.

14. Aslında bu kişiler, şu veya bu yolla elden ele geçen bu tür şeylerin iyiler arasında sayılamayacağına her zaman kolayca ikna olurlar, buna karşın zevkin en büyük iyi olduğu fikrine sıkı sıkıya sahip çıkarlar ve bunu şiddetle savunurlar. Aslında böyle bir düşünceyi ben insandan çok hayvana yakıştırıyorum. Tanrı, ya da her şeyin yaratıcısı diyebileceğim doğa, sana her şeyden üstün ve tanrısal bir akıl bahşettiğine göre, seninle herhangi bir dört ayaklı arasında fark olmadığını düşünecek kadar kendini nasıl benliğinden soyutlayıp küçümseyebilirsin? İyi olan bir şey düşün ki, ona sahip olan kişiyi daha iyi kılmasın. **15.** Şöyle ki, bir insan iyi olandan kendine ne kadar çok pay alırsa, övgüyü de o kadar çok hak eder ve iyi, ona sahip olmayı başaran herkesi onurlandırır. Oysa zevkte bunlardan hangisi var? Zevk, birinin daha iyi ya da saygıdeğer olmasını sağlar mı? Ya da bir kişi hayatına kattığı zevklerle kendini onurlandırıp yüceltebilir mi? Mademki çoğu insanın sahip çıktığı "zevk"in aslında iyiler arasında sayılmaması gerekiyor ve mademki zevk ne kadar büyük olursa, aklı yerinden oynatması da o kadar kolay oluyor, demek ki iyi ve mutlu bir şekilde yaşamak, onurlu ve dürüst bir şekilde yaşamaktan başka bir şey değildir.

Paradoxon II.

Ὅτι αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν.

In quo virtus sit ei nihil deesse ad beate vivendum.

16. Nec vero ego M. Regulum aerumnosum nec infelicem nec miserum umquam putavi; non enim magnitudo animi eius excruciabatur a Poenis, non gravitas non fides non constantia non ulla virtus, non denique animus ipse, qui tot virtutum praesidio tantoque comitatu, cum corpus eius caperetur, capi certe ipse non potuit. C. vero Marium vidimus, qui mihi secundis in rebus unus ex fortunatis hominibus, in adversis unus ex summis viris videbatur, quo beatius esse mortali nihil potest.

2. Paradoks

Erdem mutluluk için yeterlidir.
Birinde erdem varsa o, mutlu bir yaşam sürmek için her şeye sahip demektir.

16. Ben Marcus Regulus'un[1] sefil, mutsuz ya da zavallı bir adam olduğunu hiçbir zaman düşünmedim. Çünkü Kartacalıların işkence ettikleri, onun yüce karakteri, görev aşkı, sadakati ya da kararlılığı değildi; belki gerçekten Kartacalılar onun bedenini esir aldılar, ama benliğinde barındırdığı sayısız erdemin desteği ve koruması sayesinde ruhunu tutsak etmeyi kesinlikle başaramadılar. Gaius Marius'un[2] yaptıklarına ise bizzat şahit olduk. O bence, iyi şartlar karşısında en talihli insanlardan, kötü şartlar karşısında ise en asil davranan insanlardan biri oldu; bir ölümlü için bundan daha mutluluk verici bir şey olamaz.

---

1 Marcus Regulus I. Kartaca Savaşı sırasında esir düşer ve Kartacalılar tarafından barış teklifinde bulunup dönmek üzere Roma'ya elçi olarak yollanır. Regulus Roma'ya vardığında, onlara Kartacalıların bu teklifini iletir, ancak kabul etmemelerini tavsiye eder. Ardından da verdiği yeminini tutarak Kartacalıların yanına geri döner ve burada işkenceyle öldürülür.

2 Iugurtha Savaşı komutanı olan Gaius Marius savaşın galibi olmuştur. İÖ 107 yılında Roma'da *consul*lük görevinde bulunmuştur ve İÖ 104-101 yılları arasında arka arkaya *consul* seçilmiştir.

17. Nescis, insane, nescis quantas vires virtus habeat; nomen tantum virtutis usurpas, quid ipsa valeat ignoras. Nemo potest non beatissimus esse qui est totus aptus ex sese quique in se uno sua ponit omnia; cui spes omnis et ratio et cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi, nihil quod exploratum habeat permansurum sibi unum diem. Eum tu hominem terreto, si quem eris nactus, istis mortis aut exilii minis; mihi vero quidquid acciderit in tam ingrata civitate ne recusanti quidem evenerit, non modo non repugnanti. Quid enim ego laboravi aut quid egi aut in quo evigilaverunt curae et cogitationes meae, si quidem nihil peperi tale nihil consecutus sum ut in eo statu essem quem neque fortunae temeritas neque inimicorum labefactaret iniuria? 18. Mortemne mihi minitaris ut omnino ab hominibus, an exilium ut ab improbis demigrandum sit? Mors terribilis est eis quorum cum vita omnia exstinguuntur, non iis quorum laus emori non potest,

17. Seni akılsız![3] Erdemde ne büyük güçler barınır bilmiyorsun; erdem kelimesini kullanıyorsun, ama bunun gerçekte ne anlama geldiğini anlayamıyorsun. Kendi kendine yeten ve sahip olduğu her şeyi benliğinde taşıyan birinin son derece mutlu olmaması için hiçbir sebep yoktur. Oysa bütün umudunu, mantığını ve düşüncesini talihe bağlayan bir kişi için hiçbir şey kesin olamaz ve istediği şeyi kesin olarak elde etse de, bu bile gerçekte tek bir gün dahi onun için kalıcı olmayacaktır. Böyle birine rastlayacak olursan, onu ölüm ya da sürgünle tehdit ederek korkut. Bana gelince, böyle memnuniyetsiz bir toplumda başıma ne gelirse gelsin, mücadele etmek bir yana, sesimi bile çıkarmayacağım.[4] Ne talihin kaypaklığı ne de düşmanların haksızlıkları karşısında sarsılmadan durabilmek için eğer gerçekten hiçbir şey yapmadıysam ve hiçbir şey başarmadıysam ne için uğraştım, ne yaptım ya da ne uğruna kafa yorup uykusuz gecelerde emek harcadım? **18.** Beni insanlardan bütünüyle uzaklaşmam için mi ölümle, yoksa ahlaksızlardan kaçınam için mi sürgünle tehdit ediyorsun? Ölüm, ölseler de şanları yok olmayacak kişiler için değil, yaşamlarıyla birlikte her şeylerini de kaybedenler için korkunçtur,

---

[3] Bu paradoksta Cicero'nun, baş düşmanı Publius Clodius Pulcher'e seslendiği düşünülmektedir (Englert, 1990: 133). Aralarındaki düşmanlık Cicero'nun İÖ 61 yılında *Bona Dea* skandalında Clodius'a karşı tanıklık etmesiyle başlar. Clodius bu davadan rüşvet vererek aklandıktan sonra Cicero'dan öç almak için fırsat kollar ve İÖ 58 yılında Cicero'nun sürgüne gitmesinde büyük rol oynar. Cicero'nun bu paradoksu Clodius'la aralarında başlayan düşmanlıktan yaklaşık yirmi beş yıl sonra yazmış olması, onun Clodius'a karşı kininin yıllar sonra bile devam ettiğini göstermektedir.

[4] Cicero İÖ 58 yılında bir yıllığına sürgüne gönderilmiştir. Cicero her fırsatta eserlerinde Roma'dan sessiz sedasız ayrıldığını, Roma halkının iyiliği için silaha sarılmadığını, mücadele etmediğini vurgulamıştır. Örnek olarak bkz. *Post Reditum in Senatu*, XIV, 34; XV, 36.

exilium autem illis quibus quasi circumscriptus est habitandi locus, non eis qui omnem orbem terrarum unam urbem esse ducunt. Te miseriae te aerumnae premunt omnes, qui te beatum qui florentem putas; tuae lubidines te torquent, tu dies noctesque cruciaris, cui nec sat est quod est et id ipsum ne non sit diuturnum times; te conscientiae stimulant maleficiorum tuorum, te metus exanimant iudiciorum atque legum; quocumque aspexisti, ut furiae sic tuae tibi occurrunt iniuriae quae te respirare non sinunt.

19. Quam ob rem ut improbo et stulto et inerti nemini bene esse potest, sic bonus vir et fortis et sapiens miser esse non potest. Nec vero cuius virtus moresque laudandi sunt eius non laudanda vita est, neque porro fugienda vita quae laudanda est; esset autem fugienda si esset misera. Quam ob rem quidquid est laudabile, idem et beatum et florens et expetendum videri debet.

sürgün ise tüm evrenin tek bir kent olduğunu düşünenler için değil, yaşam alanı sınırlı kişiler için korkunçtur. Ey kendini hayatının baharında ve mutlu sanan sen, aslında her türlü üzüntü ve dert altında eziliyorsun. Ey elindekiyle yetinmeyen ve sürekli elindekini kaybedeceğinden korkan sen, tutkularının esirisin ve gece gündüz işkence görmektesin. Yaptığın kötülükler yüzünden vicdanın seni rahat bırakmıyor, yasa ve yargı korkusu içini kemiriyor. Nereye bakarsan bak, yaptığın haksızlıklar, öç tanrıçaları gibi gözünün önünden gitmiyor ve özgürce nefes almana bile izin vermiyor.

19. Sonuç olarak nasıl ahlaksız, aptal ve tembel bir kişinin iyi bir halde olması mümkün değilse, iyi, mert ve bilge bir kişinin de zavallı olması mümkün değildir. Erdemi ve ahlakı övgüye layık olmayan bir kişinin aslında yaşamı da övgüye layık değildir; öte yandan övgüye layık bir yaşamın peşinden gidilmelidir, ancak eğer zavallı bir yaşam söz konusu ise, ondan uzak durmak gerekir. Sonuç olarak yaşamda övgüye layık her ne varsa o, gerçek mutluluk, başarı ve asıl arzulanması gereken şey olarak görülmelidir.

Paradoxon III.

Ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα.

Aequalia esse peccata et recte facta.

20. 'Parva,' inquis, 'res est.' At magna culpa; nec enim peccata rerum eventu sed vitiis hominum metienda sunt; in quo peccatur id potest aliud alio maius esse aut minus, ipsum quidem illud peccare quoquo verteris unum est. Auri navem evertat gubernator an paleae, in re aliquantulum, in gubernatoris inscitia nihil interest. Lapsa est libido in muliere ignota: dolor ad pauciores pertinet quam si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine, peccavit vero nihilo minus, si quidem est peccare tamquam transire lineas, quod cum feceris culpa commissa est; quam longe progrediare cum semel transieris, ad augendam culpam nihil pertinet. Peccare certe licet nemini; quod autem non licet, id hoc uno tenetur si arguitur non licere;

3. Paradoks

İşlenen suçlar da doğru yapılan işler de kendi içinde denktir.

20. Küçük bir mesele dersin, ama aslında "suç"un kendisi büyüktür. Zira işlenen suçlar olayların sonucuna göre değil insanların hatalarına göre değerlendirilmelidir. İşlenen suç duruma göre küçük veya büyük olabilir, ama aslında ne tarafından bakarsan bak suç işlemek, suç işlemektir. Diyelim ki bir kaptan, altınla dolu ya da samanla dolu gemisini batırdı, iki durum arasında küçük bir fark olsa da, ikisinde de aynı olan şey kaptanın beceriksizliğidir. Alt tabakadan bir kadının işlediği zina çabuk unutulur, yani aynı duruma düşen asil ve seçkin bir genç kızın ahlaksızlığına göre daha az kişiyi etkiler, halbuki suçu onunkinden hiç de az değildir. Eğer suç işlemek sınırları aşmak demekse, bunu yaptığında suç işlemiş olursun ve bir kere sınırları aştıktan sonra ne kadar ileri gidersen git, suçun ne derece büyük olduğu bir şeyi değiştirmez. Kesinlikle kimsenin suç işlemeye hakkı yoktur. Bir şeyin yasak olması, onun yasak kabul edilip edilmemesine bağlıdır.

id si nec maius nec minus umquam fieri potest, quoniam in eo est peccatum si non licuit, quod semper unum et idem est, quae ex eo peccata nascuntur aequalia sint oportet. 21. Quod si virtutes pares sunt inter se, paria esse etiam vitia necesse est; atqui pares esse virtutes nec bono viro meliorem nec temperante temperantiorem nec forti fortiorem nec sapiente sapientiorem posse fieri facillime potest perspici. An virum bonum dices qui depositum nullo teste cum lucrari impune posset auri pondo decem reddiderit, si idem in decem milibus non fecerit? aut temperantem qui se in aliqua libidine continuerit, in aliqua effuderit? 22. Una virtus est consentiens cum ratione et perpetua constantia, nihil huc addi potest quo magis virtus sit, nihil demi ut virtutis nomen relinquatur. Etenim si bene facta recte facta sunt et nihil recto rectius, certe ne bono quidem melius quicquam inveniri potest. Sequitur igitur ut etiam vitia sint paria, si quidem pravitates animi recte vitia dicuntur. Atqui quoniam pares virtutes sunt, recte facta quando a virtutibus proficiscuntur paria esse debent, itemque peccata quoniam ex vitiis manant sint aequalia necesse est.

Bir yasağa büyük ya da küçük demek mümkün değilse ve suç olduğu halde bir yasağın delinmesi her durumda bir ve tekse, yasağın getirdiği tüm suçlar da eşit sayılmalıdır. **21.** Erdemler kendi içlerinde birbirine denkse, kusurların da aynı şekilde birbirine denk olması gerekir. Erdemlerin eşit olduğu, yani iyiden daha iyi, ılımlıdan daha ılımlı, cesurdan daha cesur ya da bilgeden daha bilge bir insanın olamayacağı kolaylıkla görülebilir. Ortada tanık yokken kendisine beş kilo civarında altın emanet edilen bir kişi, bunu zimmetine geçirdiği takdirde ceza görmeyecek olmasına rağmen bunu iade ediyorken, kendisine beş bin kilo civarında altın emanet edildiğinde aynı dürüst davranışı sergilemiyorsa, bu kişinin iyi bir adam olduğunu söyleyebilir misin; ya da kimi durumda arzusunu kontrol edebilen, kimi durumda ise ona yenik düşen bir adamın ölçülü davrandığını iddia edebilir misin? Aşırı bir istek durumunda kendisini kontrol eden, başka bir durumda ise kendi isteklerine boyun eğen kişinin ölçülü olduğunu söyleyebilir misin? **22.** Erdem kavramı tektir, mantıkla ve kalıcı bir tutarlılıkla uyum halindedir, erdemin niteliğini artırmak için buna hiçbir şey eklenemez, ya da erdem kelimesinin kapsamını daraltmak için bundan hiçbir şey çıkarılamaz. Nitekim iyi yapılan işler aynı zamanda doğru yapılan işlerse ve doğrudan daha doğru olan bir doğru yoksa, şüphesiz iyiden daha iyi olan bir iyi de bulunamaz. Aklın kötüye kullanılmasını "hata" diye adlandırmak doğru olduğuna göre, o halde bunu hataların da birbirine denk olduğu sonucu izler. Mademki erdemler birbirine denktir, doğru yapılan işler de erdemli davranışların getirisi olduğuna göre, bunlar da birbirine denk olmalıdır; aynı şekilde işlenen suçlar da hatalı davranışlardan kaynaklandığına göre, bunların da birbirine denk olmaları gerekir.

23. 'A philosophis,' inquis, 'ista sumis.' Metuebam ne a lenonibus diceres. 'Socrates disputabat isto modo.' Bene hercle narras, nam istum doctum et sapientem virum fuisse memoriae traditum est. Sed tamen quaero ex te, quando verbis inter nos contendimus non pugnis, utrum de bonis est quaerendum quid baiuli atque operarii an quid homines doctissimi senserint? praesertim cum hac sententia non modo verior sed ne utilior quidem hominum vitae reperiri ulla possit. Quae vis enim est quae magis arceat homines ab improbitate omni quam si senserint nullum in delictis esse discrimen, aeque peccare se si privatis ac si magistratibus manus afferant, quamcumque in domum stuprum intulerint eamdem esse labem libidinis?

24. 'Nihilne igitur interest' (nam hoc dicet aliquis) 'patrem quis enecet an servum?' Nuda ista si ponas, iudicari qualia sint non facile possunt: patrem vita privare si per se scelus est, Saguntini qui parentes suos liberos emori quam servos vivere maluerunt parricidae fuerunt. Ergo et parenti nonnumquam adimi vita sine scelere potest et servo saepe sine iniuria non potest.

23. Bu düşünceleri felsefecilerden aldığımı söylüyorsun. Ben de "şehvet tüccarlarından" demenden korkuyordum. "Sokrates de bu yöntemle akıl yürütüyordu." diyorsun. Tanrı aşkına, çok haklısın, zira onun bilgeliği ve zekâsı hafızalara kazınmıştır. Fakat gene de sana soruyorum, ne de olsa kavga ederek değil, aramızda konuşarak tartışıyoruz. İyi şeyler hakkında hamalların ve işçilerin mi, yoksa -özellikle de insan yaşamı için bilgili insanların düşüncesinden daha doğrusu ve daha yararlısı bulunamayacağı düşünüldüğünde- son derece bilgili insanların mı ne düşündüğünü araştırıp bulmalıyız? Eğer insanlar, kötü eylemler arasında herhangi bir ayrım olmadığını ve sade yurttaşlara da el kaldırsalar, kamu görevlilerine de el kaldırsalar aynı suçu işlemiş olacaklarını ve kimin evine kötülük getirirlerse getirsinler bunun aynı derecede yıkım olacağını düşünürlerse, onları ahlaksızlıktan alıkoyabilecek bundan daha güçlü bir düşünce olabilir mi?

24. Şimdi biri şöyle bir soru yöneltebilir: "Bir insanın babasını öldürmesiyle kölesini öldürmesi arasında hiç mi fark yok?" Bu iki olayın nasıl değerlendirileceği konusunda derine inmeden kolay kolay bir yargıya varman mümkün değil. Eğer bir insanın babasını öldürmesi özünde suçsa, anne babalarının köle olarak yaşamalarındansa özgür olarak ölmelerini yeğleyen *Saguntum*lular[1] ebeveyn katili miydiler? O halde yeri geldiğinde ebeveynlerin bile canını almak suç sayılmazken, yeri geldiğinde bir kölenin haksız yere canını almak suç sayılabilir.

---

[1] İspanya'da küçük bir kent olan Saguntum, İÖ 219'da Hanibal tarafından kuşatılmıştır. Saguntum halkı bu kuşatma sırasında düşmana teslim olmaktansa ölmeyi yeğlemiştir. bkz. Livius, II, 14.

Causa igitur haec non natura distinguit; quae quoniam utro accessit id fit propensius, si utroque adiuncta sit paria fiant necesse est. 25. Illud tamen interest, quod in servo necando, si id fit iniuria, semel peccatur, in patris vita violanda multa peccantur: violatur is qui procreavit, is qui aluit, is qui erudivit, is qui in sede ac domo atque in republica collocavit; multitudine peccatorum praestat eoque poena maiore dignus est. Sed nos in vita non quae cuique peccato poena sit sed quantum cuique liceat spectare debemus: quidquid non oportet scelus esse, quidquid non licet nefas putare. 'Etiamne in minimis rebus?' Etiam, si quidem rerum modum fingere non possumus, animorum modum tenere possumus. 26. Histrio si paulum se movit extra numerum aut si versus pronuntiatus est syllaba una brevior aut longior, exsibilatur exploditur: in vita tu qui omni gestu moderatior omni versu aptior esse debes, una syllaba te peccare dices? Poetam non audio in nugis peccantem: in vitae societate audiam civem digitis peccata dimetientem sua?—'Si visa sint breviora, leviora videantur?'

Dolayısıyla bu olayları birbirinden ayıran, "nitelik" değil "amaç"tır. Amaç iki olaydan[2] birine uygun olduğu için o olayın gerçekleşmesi daha doğrudur, ama amacın her iki olaya da uyması mümkün olduğuna göre[3] olayların birbirine denk değerlendirilmeleri gerekir. **25.** Yine de bunlar arasında bir fark vardır; çünkü bir köleyi haksız yere öldürmekle tek bir suç işlenmiş olur, oysa bir babanın hayatına kastetmekle birçok suç işlenmiş olur: Bu durumda hayatına kastedilen kişi, onun dünyaya gelmesini sağlayan, onu yetiştirip büyüten, ona yurdunda, evinde ve devlette bir yer veren kişidir; dolayısıyla babasını öldüren kişinin birden fazla suçu vardır ve bu yüzden daha büyük bir cezayı hak eder. Fakat biz günlük yaşamda işlenen her bir suça hangi cezanın verilmesi gerektiğini değil, her bir kişiye ne büyüklükte bir cezanın verilmesinin uygun olduğunu incelemeliyiz. Doğru olmayan her şeyi suç, yasak olan her şeyi de günah saymalıyız. "En önemsiz konularda bile mi?" Tabii ki de; zira gerçekleşmiş olayları biçimlendiremeyiz, ama düşünce yapımızı kontrol edebiliriz. **26.** Bir oyuncu, rolünde biraz olsun ölçüyü kaçırsa ya da dizesini bir hece uzun veya kısa okusa, yuhalanarak sahneden indirilir. O halde gerçek yaşamda her hareketinde bir tiyatro sahnesinde olduğundan daha dikkatli ve her sözünde daha tutarlı olman gereken sen, tek bir heceyle bile olsa, o ozanın suç işlediğini söyler misin? Ufak tefek noktalarda hata yapan bir ozana kulak asmazken, toplumsal yaşamda işlediği suçları tek tek sayan bir yurttaşı dinlemeli miyim? "Eğer suç hafifse daha önemsiz olduğu mu düşünülmelidir?"

---

[2] Bir insanın babasını öldürmesi ya da kölesini öldürmesi.

[3] Saguntumluların erdemli bir amaç uğruna ana babalarını öldürmeyi yeğlemeleri gibi.

Breviora qui possint videri, cum quidquid peccatur perturbatione peccetur rationis atque ordinis, perturbata autem semel ratione et ordine nihil possit addi quo magis peccari posse videatur?

Nasıl böyle düşünülebilir? Suç, sağduyunun ve düzenin altüst olmasıyla işlenir, sağduyu ve düzen bir kez altüst olduğunda ise suçun olduğundan daha büyük görülebilmesi için ona başka bir şey eklenmesi mümkün olabilir mi?

Paradoxon IV.

Ὅτι πᾶς ἄφρων μαίνεται.

Omnem stultum insanire.

27. Ego vero te non stultum, ut saepe, non improbum, ut semper, sed dementem esse et insanire . . . rebus ad victum necessariis esse invictum potest, sapientis animus magnitudine consilii, tolerantia fortunae, rerum humanarum contemptione, virtutibus denique omnibus ut moenibus septus, vincetur et expugnabitur? Qui ne civitate quidem pelli potest. Quae est enim civitas? omnisne conventus etiam ferorum et immanium? omnisne etiam fugitivorum ac latronum congregata unum in locum multitudo? Certe negabis. Non igitur erat illa tum civitas cum leges in ea nihil valebant,

4. Paradoks

Aptal olan her kişi aynı zamanda delidir.

27. Ben senin[1] sıklıkla sergilediğin aptallığını, ya da her zamanki basiretsizliğini değil, aklını yitirmiş deli bir adam olduğunu (ispatlayacağım) . . . yaşam için gerekli olan şeylerle yenilmesi mümkün değildir.[2] Karar verme konusundaki üstünlüğüyle, kadere katlanabilme yetisiyle, insana özgü şeyleri hafife almasıyla ve aynı zamanda sahip olduğu tüm erdemlerle etrafını adeta surlarla ören bir bilgenin ruhu yenilebilir mi ya da ele geçirilebilir mi? Bu ruha sahip birinin devletten kovulması bile mümkün değildir.[3] Devlet dediğin nedir? Vahşi ve zalimlerden oluşan toplulukların hepsi mi, yoksa kaçakların ve haydutların tek bir yerde toplanarak oluşturduğu kalabalık mı? Kuşkusuz "hayır" diyeceksin. Nitekim ülkemizde yasaların hiçbir geçerliliği kalmadığında,

---

1 Bu paradoksta Cicero'nun bir kez daha baş düşmanı Publius Clodius Pulcher'e seslendiği düşünülmektedir. bkz. 2. Paradoks.

2 Latince metnin bu kısmında eksiklikler vardır.

3 Cicero burada kendi sürgününe gönderme yapıyor ve o dönemde zaten Roma'da devlet diye bir şey kalmadığını ima ediyor.

cum iudicia iacebant, cum mos patrius occiderat, cum ferro pulsis magistratibus senatus nomen in republica non erat; praedonum ille concursus et te duce latrocinium in foro constitutum et reliquiae coniurationis a Catilinae furiis ad tuum scelus furoremque conversae non civitas erat. 28. Itaque pulsus ego civitate non sum quae nulla erat: arcessitus in civitatem sum, cum esset in republica consul qui tum nullus fuerat, esset senatus qui tum occiderat, esset consensus populi liberi, esset iuris et aequitatis, quae vincula sunt civitatis, repetita memoria.

Ac vide quam ista tui latrocinii tela contempserim. Iactam et immissam a te nefariam in me iniuriam semper duxi, pervenisse ad me numquam putavi, nisi forte cum parietes disturbabas aut cum tectis sceleratas faces inferebas meorum aliquid ruere aut deflagrare arbitrabare.

yargı ayaklar altına alındığında, atalardan gelen gelenekler yok olduğunda, kamu görevlilerinin kılıç zoruyla kovulmasıyla birlikte senatonun adı rejimden silindiğinde ortada devlet diye bir şey kalmamıştı.[4] O yağmacı topluluğa, forumda senin başını çektiğin haydutluğa, Catilina tertibinin çılgınlıklardan senin kötülüklerine ve deliliklerine dönüşen şeylere devlet denilemezdi. **28.** Dolayısıyla ben devletten kovulmadım, çünkü o sırada ortada zaten bir devlet yoktu. O dönemde devletin başında ne bir *consul* ne de bir senato vardı; buna karşın ben rejimin başında *consul*ün ve senatonun bulunduğu, halk iradesinin özgür olduğu, devletin temeli olan adalet ve eşitliğin hafızalarda yeniden yer ettiği bir dönemde geri çağrıldım.

Bak, senin haydutluğuna araç ettiğin o silahları nasıl da küçümsedim. Bana yönelttiğin ve üzerime saldığın o iğrenç haksızlığın her zaman farkındaydım, ama bunun bana eriştiğini hiçbir zaman düşünmedim. Belki de sen, evimin duvarlarını yıktığında ya da ölümcül meşalelerle çatısını ateşe verdiğinde, gerçekten bana ait bir şeyi yıktığını ya da yaktığını düşünüyordun.[5]

---

4 Cicero burada sürgüne gönderildiği yıl Roma'da oluşan ortamdan bahsetmektedir. Sürgünden döndükten sonra Roma halkına teşekkür etmek için verdiği *Post Reditum Ad Quirites* adlı söylevinde de aynı dönemi benzer cümlelerle açıklamıştır: "Ben, senatonun hiçbir gücünün olmadığı, tüm suçların cezasız kaldığı ve ortada hiçbir hak hukukun olmadığı bir devlette, zorbalık ve kılıç forumda kol gezdiği için, sıradan yurttaşlar korunmak için yasalardan değil, duvarlardan medet umdukları için, *tribunus plebis*ler sizin gözlerinizin önünde yaralandıkları için, *magistrat*ların kapılarına kılıçla ve meşalelerle dayanıldığı için, *consul*ün *fasces*leri kırıldığı için, ölümsüz tanrıların tapınakları ateşe verildiği için ortada devlet diye bir şeyin kalmadığını düşündüm." (VI, 14)

5 Cicero Roma'dan ayrılır ayrılmaz, Palatium'daki evi yerle bir edilir ve Clodius'un yandaşları tarafından yerine bir tapınak inşa edilir. Tusculum'daki ve Formia'daki evleri de tahrip edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cicero, *Ad Atticum*, IV, 2, 3; *Post Reditum in Senatu*, VII, 18.

29. Nihil neque meum est neque cuiusquam quod auferri quod eripi quod amitti potest. Si mihi eripuisses divinam animi mei constantiam, si conscientiam meis curis vigiliis consiliis stare te invitissimo rempublicam, si huius aeterni beneficii immortalem memoriam delevisses, multo etiam magis si illam mentem unde haec consilia manarunt, mihi eripuisses tum ego accepisse me confiterer iniuriam! Sed si haec nec fecisti nec facere potuisti, reditum mihi gloriosum iniuria tua dedit, non exitum calamitosum.

Ergo ego semper civis, et tum maxime cum meam salutem senatus exteris nationibus ut civis optimi commendabat: tu ne nunc quidem, nisi forte idem esse hostis et civis potest. An tu civem ab hoste natura ac loco, non animo factisque distinguis? 30. Caedem in foro fecisti, armatis latronibus templa tenuisti, privatorum domos, aedes sacras incendisti:

29. Oysa alıp götürülebilen, yıkılabilen ya da yok edilebilen bir şey ne bana ne de bir başkasına aittir. Eğer tanrı vergisi irade gücümü yok edebilseydin ya da gecemi gündüzüme katarak aldığım kararlar sayesinde, senin tüm uğraşlarına rağmen devletin hâlâ ayakta durduğu bilgisini benden alabilseydin[6], yaptığım bu ebedi iyiliğin ölümsüz anısını yok edebilseydin ve hepsinin ötesinde bu düşüncelerimin kaynağı olan zihnimi benden koparabilseydin, işte ancak o zaman bana yönelttiğin haksızlığın yerine ulaştığını kabul edebilirdim. Oysa bunları yapmadığına ve yapamadığına göre, haksızlığın bana yıkıcı bir son değil, şanlı bir dönüş getirdi.

Ben zaten bu devletin her zaman bir yurttaşıydım, özellikle de senato benim esenliğimin üstün bir yurttaşınki gibi korunması için Roma dışındaki halklara çağrıda bulunduğunda.[7] Oysa sen, aynı anda hem düşman hem yurttaş olunamayacağına göre, şu an bile bir yurttaş değilsin. Yoksa sen bir yurttaşı düşmandan, karakteriyle ve yaptıklarıyla değil de soyuyla ve geldiği yerle mi ayırırsın? **30.** Forumda katliama neden oldun, silahlı haydutlarla birlikte tapınaklara el uzattın, ayrıcalıklı yurttaşların evlerini, kutsal tapınakları ateşe verdin:[8]

---

6 Cicero kendisinin Catilina tertibini engelleyerek devletin ayakta kalmasını sağladığı görüşündedir. bkz. *Post Reditum ad Quirites,* VII, 16-17.

7 Cicero burada sürgünde bulunduğu sırada *consul* Lentulus'un çağrısıyla birlikte (devletin iyiliğini isteyen yurttaşların bir araya gelmesi çağrısı) senatonun, tüm halkın ve *municipium*ların onun esenliğini korumak ve sürgünden çağrılmasını sağlamak için bir araya gelmiş olduklarını kastetmektedir. Bu çağrıyı sık sık başka eserlerinde de vurgulamıştır: *Post Reditum in Senatu*, IX, 24; *de Domo Suo,* 73; *Pro Sestio,* LX, 128; *in Pisonem*, XV.

8 Cicero burada, kendisi sürgünde bulunduğu sırada Roma'daki karmaşık duruma kısa bir göndermede bulunmaktadır. krş. *Post Reditum in Senatu,* III, 7.

cur hostis Spartacus si tu civis? Potes autem tu esse civis propter quem aliquando civitas non fuit, et me tuo nomine appellas cum omnes meo discessu exsulasse rempublicam putent? Numquamne, homo amentissime, te circumspicies? numquam nec quid facias considerabis nec quid loquare? Nescis exilium scelerum esse poenam, meum illud iter ob praeclarissimas res a me gestas esse susceptum? 31. Omnes scelerati atque impii (quorum tu te ducem esse profiteris) quos leges esilio affici volunt exules sunt etiamsi solum non mutarunt: an cum omnes leges te exulem esse iubeant, non appellet inimicus? 'Qui cum telo fuerit': ante senatum tua sica deprehensa est; 'qui hominem occiderit': tu plurimos occidisti; 'qui incendium fecerit': aedes nympharum manu tua deflagravit; 'qui templa occupaverit': in foro castra posuisti.

O zaman sen bir yurttaşsan, Spartacus[9] neden düşman olsun? Devletin bir dönem yok olmasına sebep olan kişi olarak sen bir yurttaş olabilir misin? Herkes benim Roma'dan ayrılmamla birlikte adeta devletin sürgüne gönderildiğini düşünürken, sen kendi adını benimkiyle bir mi tutuyorsun? Seni zırdeli! Hiçbir zaman dönüp kendine bakmayacak mısın? Ne yaptığının ve ne söylediğinin hiçbir zaman farkına varmayacak mısın? Sürgünün suça verilen bir ceza olduğunu, oysa benim bu yolculuğuma son derece parlak başarılarımın neden olduğunu bilmiyor musun? **31.** Yasaların sürgün cezasına çarptırılmalarını emrettiği suça bulaşmış ve günahkâr kişiler -sen onların önderi olduğunu açık açık söylüyorsun- yerlerini değiştirmeseler bile sürgündürler. Tüm yasalar senin sürgün edilmeni emrederken, sana düşman denilmeyecek mi?[10] "Eli silahlı"[11]: Senatonun önünde senin hançerin bulunmadı mı? "Katil": Pek çok insanı öldürmedin mi? "Kundakçı": Nymphaların[12] tapınaklarını sen kendi ellerinle yakmadın mı? "Tapınak işgalcisi": Forumda ordugâh kurmadın mı?

---

9 Trakyalı bir köle olan Spartacus, İÖ 73 yılında arkasına kaçak köleleri alarak Roma'ya karşı Capua'da bir isyan çıkarır. Üzerine gönderilen Roma ordusunu defalarca geri püskürterek güney İtalya'yı yerle bir eder. İÖ 71 yılında Crassus tarafından yenildiğinde ordusu da dağıtılır.

10 Metnin bu kısmında hata olduğu düşünülmektedir. Biz *appellet* fiilini pasif olarak (*appelletur*) değerlendirmeyi uygun gördük. bkz. J. G. Baiter, C. L. Kayser, Ed., Kayser. Leipzig:1865.

11 Tırnak içindeki ifadeler yasaların sürgüne çarptırılmalarını emrettiği kişilerin suçlarını belirtmektedir.

12 Mitolojide dağlarda, kırlarda, ormanlarda, nehirlerde yaşayan peri kızları.

32. Sed quid ego communes leges profero, quibus omnibus es exul? familiarissimus tuus de te privilegium tulit ut si in opertum Bonae Deae accessisses exulares; at te id fecisse etiam gloriari soles. Quomodo igitur tot legibus in exilium eiectus nomen exulis non perhorrescis? 'Romae sum,' inquis. Et quidem in operto fuisti. Non igitur ubi quisque erit eius loci ius tenebit si ibi eum legibus esse non oportebit.

32. Fakat ben, her biri senin sürgün olduğunu gösteren bu bilindik yasaları ne diye dile getirip duruyorum? En yakınındakilerden biri[13] seni de ilgilendiren bir yasa önerisinde bulundu, buna göre eğer sen gizli *Bona Dea* törenine[14] katıldıysan sürgüne gitmen gerekirdi. Oysa sen bunu yapmış olmakla böbürlenip duruyorsun. O halde bu kadar çok yasaya göre sürgün sayılan sen, nasıl olur da "sürgün" kelimesinden korkmazsın? "Ben Roma'dayım." diyorsun. Aslında gizli bir törende yer aldın. Dolayısıyla, yasalar uyarınca bulunmaması gereken bir yerde bulunan kişi, oranın yasalarına tabi olmayacaktır.

---

13 M. Pupius Piso Frugi, Gabinius'la birlikte İÖ 61 yılı *consul*ü.

14 Her yıl düzenlenen ve sadece kadınların katılabildiği dinsel tören. İÖ 62 yılının Aralık ayında, Gaius Iulius Caesar'ın evinde kutlanan bu tören, bir erkeğin kadın kılığında gizlice eve girdiği ortaya çıkınca bozulmuştur. Bu saygısızlığı yapmakla suçlanan Publius Clodius Pulcher İÖ 61 yılı Mayıs ayında mahkemeye çıkarılmış ve burada Cicero onun ceza alması için elinden geleni yapmıştır. Clodius olayın olduğu gün Roma'da olmadığını iddia ederken Cicero onun o gün kendisini Roma'da ziyaret ettiği konusunda tanıklık etmiştir. Ancak jüri üyeleri rüşvet almışlardır. Clodius'un davadan aklanmasıyla birlikte Cicero sert bir düşman kazanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Plutarkhos, *Bioi Paralleloi,* Caesar, 9-10, Cicero, 36-38: Cicero, *Ad Atticum,* 12,3: 13,3: Suetonius, *De Vita Duodecim Caesarum,* Inuis Caesar, VI.

Paradoxon V.

Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος.
Solum sapientem esse liberum, et omnem stultum servum.

33. Laudetur vero hic imperator aut etiam appelletur aut hoc nomine dignus putetur: imperator quo modo? aut cui tandem hic libero imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? Refrenet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat avaritiam, ceteras animi labes repellat; tum incipiat aliis imperare cum ipse improbissimis dominis dedecori ac turpitudini parere desierit: dum quidem his obediet, non modo imperator sed liber habendus omnino non erit.

Praeclare enim est hoc usurpatum a doctissimis— quorum ego auctoritate non uterer si mihi apud aliquos agrestes haec habenda esset oratio; cum vero apud prudentissimos loquar quibus haec inaudita non sunt, cur ego simulem me si quid in his studiis operae posuerim perdidisse?—

5. Paradoks

Yalnız bilge kişi özgürdür, aptal olan köledir.

33. Diyelim ki bir adam imparator olarak övülüyor ya da öyle adlandırılıyor ya da onun bu sıfata layık olduğu düşünülüyor. Peki nasıl bir imparator? Eğer kendi hırslarına söz geçiremeyen biriyse, hangi özgür yurttaşa hükmedecek? Her şeyden önce tutkularına gem vurmalı, arzularını bir yana bırakmalı, öfkesine hâkim olmalı, açgözlülükten sakınmalı, ruhunu diğer zaaflardan temizlemeli ve ancak insanı esir alan en aşağılık duygulara, çirkinliğe ve rezilliğe boyun eğmeyi bıraktıktan sonra başkalarına hükmetmeye başlamalı; çünkü bu duygulara gerçekten boyun eğdiği sürece o, bırak imparatoru, özgür bir yurttaş bile sayılmayacaktır.

Son derece bilgili ve eğitimli kişiler bu düşünceyi açıkça benimsemişlerdir —bu konuşmayı sıradan kişilerin önünde yapmam gerekseydi, onların görüşünden yararlanmazdım, ama bunları zaten bilen son derece donanımlı kişilerin önünde konuştuğuma göre, niye bu çalışmalar için gösterdiğim çabayı boşa harcamışım gibi davranayım?—.

dictum est igitur ab eruditissimis viris nisi sapientem liberum esse neminem. 34. Quid est enim libertas? potestas vivendi ut velis. Quis igitur vivit ut vult nisi qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisa est, qui ne legibus quidem propter metum paret sed eas sequitur atque colit quia id salutare maxime esse iudicat, qui nihil dicit nihil facit nihil cogitat denique nisi libenter ac libere, cuius omnia consilia resque omnes quas gerit ab ipso proficiscuntur eodemque referuntur, nec est ulla res quae plus apud eum polleat quam ipsius voluntas atque iudicium? cui quidem etiam quae vim habere maximam dicitur fortuna ipsa cedit, si, ut sapiens poeta dixit, suis ea cuique fingitur moribus. Soli igitur hoc contingit sapienti ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus. 35. Quod etsi ita esse pluribus verbis disserendum est, illud tamen et breve et confitendum est, nisi qui ita sit affectus esse liberum neminem. Servi igitur omnes improbi, servi! Nec hoc tam re est quam dictu inopinatum atque mirabile. Non enim ita dicunt eos esse servos ut mancipia quae sunt dominorum facta nexu aut aliquo iure civili; sed si servitus sit, sicut est, obedientia fracti animi et abiecti et arbitrio carentis suo, quis neget omnes leves omnes cupidos omnes denique improbos esse servos?

ve bilge olmayan hiç kimsenin özgür olmadığını söylemişlerdir. **34.** O halde özgürlük nedir? Arzuladığın gibi yaşama gücü. Dolayısıyla doğruların peşinde koşan; yaptığı işten zevk duyan; planlı programlı bir yaşam tarzı süren; yasalara aslında korktuğu için boyun eğmeyen, tersine ne kadar faydalı olduklarını bildiği için onlara uyan ve saygı duyan; içinden gelmedikçe ve istemedikçe hiçbir şey söylemeyen, hiçbir şey yapmayan, hiçbir şey düşünmeyen; aldığı bütün kararlarda ve yaptığı bütün işlerde kendi hür iradesiyle hareket eden ve bunların sorumluluğunu üstlenen; hayatında kendi istenç ve irade gücünden daha güçlü hiçbir şey olmayan kişi dışında kim arzu ettiği gibi yaşar? En büyük güce sahip olduğu söylenen talih bile böyle bir kişiye boyun eğer, çünkü bilge bir şairin söylediği gibi, talih insanın kendi davranış biçimine göre şekillenir. İşte bu yüzden sadece bir bilgenin istemeyerek, pişmanlıkla ya da baskıyla hiçbir şeyi yapmama gücü vardır. **35.** Aslında şu düşünceyi oturup uzun uzun tartışmak gerek, ama kısa da olsa söylemek yerinde olur: Kendisini bu şekilde donatan kişi dışında hiç kimse özgür değildir. O halde basiretsiz insanların tümü köledir, köle! Aslında bu göründüğü kadar şaşırtıcı ve hayret uyandırıcı değildir. Çünkü burada söz konusu olan, borçları ya da yurttaşlık statüleri yüzünden efendilerin malı olmuş köleler değildir; ama eğer kölelik aciz, değersiz, karar alma yetisinden yoksun bir ruhun boyun eğmesi ise, her kim olursa olsun güvenilmez, arzularının esiri ve basiretsiz olan kişinin köle olduğunu kim inkâr edebilir?

36. An ille mihi liber cui mulier imperat, cui leges imponit, praescribit iubet vetat quod videtur, qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? poscit, dandum est; vocat, veniendum; eiicit, abeundum; minatur, extimescendum. Ego vero istum non modo servum sed nequissimum servum, etiam si in amplissima familia natus sit, appellandum puto.

Atque ut in magna familia servorum sunt alii lautiores ut sibi videntur servi sed tamen servi, atrienses ac topiarii, pari stultitia sunt quos signa quos tabulae quos caelatum argentum quos Corinthia opera quos aedificia magnifica nimio opere delectant. Et 'sumus,' inquiunt, 'civitatis principes.' Vos vero ne conservorum quidem vestrorum principes estis; 37. sed ut in familia qui tractant ista, qui tergunt qui ungunt qui verrunt qui spargunt, non honestissimum locum servitutis tenent, sic in civitate qui se istarum rerum cupiditatibus dediderunt ipsius servitutis locum paene infimum obtinent. 'Magna,' inquis, 'bella gessi, magnis imperiis et provinciis praefui.' Gere igitur animum laude dignum. Aetionis tabula te stupidum detinet aut signum aliquod Polycleti. Mitto unde sustuleris et quo modo habeas:

36. Yoksa karısının hükmü altında olan, karısının kafasına göre koyduğu yasalara, kurallara, emirlere ve yasaklara tabi olan, karısı emir verdiğinde hayır diyemeyen, ona karşı koymaya cesaret edemeyen kişiye mi özgür demeliyim? O, karısı ver dediğinde vermek, gel dediğinde gelmek, git dediğinde gitmek ve tehdit ettiğinde korkudan titremek zorundadır. Bence böyle bir adam isterse son derece varsıl bir aileden gelsin, sadece köle değil, kölelerin de en rezilidir.

Kalabalık bir ailede kimi köleler kendilerini daha üstün görseler de, ister evin bekçisi ister çiftliğin kâhyası olsun, yine de köle köledir; aynı şekilde heykellerden, resimlerden, gümüş işlemelerden, Korinthos işi sanat eserlerinden ve muazzam yapılardan aşırı bir zevk duyan kişiler de en az o köleler kadar aptaldırlar. Üstelik bir de "Biz devletin lideriyiz." derler. Halbuki siz gerçekte kendi köle topluluğunuzun bile lideri olamazsınız.

37. Nasıl ki yukarıda bahsettiğimiz şeylerin bakımını yapan, onları yağlayıp cilalayan, yıkayıp silen, temizliğini yapanlar aile içinde en az saygı gören köleler ise, aynı şekilde kendilerini bu tür şeylerin tutkusuna kaptırmış olan kişiler de devlet içinde neredeyse en düşük köle tabakasını oluştururlar. "Büyük savaşlarda yer aldım, önemli yetkiler üstlendim, büyük eyaletler yönettim" diyorsun. Öyleyse övülmeye değer bir karakter sergile! Aetion'un[1] bir resmi ya da Polukleitos'un[2] bir heykeli seni aptala çeviriyor. Bunları nerelerden aldığını ve nasıl elde ettiğini bir yana bırakıyorum:

---

[1] İÖ 4. yy.da Büyük İskender ile aynı dönemde yaşamış ünlü bir ressam; en ünlü eseri "Alexander ve Roxanna'nın Düğünü"dür.

[2] İÖ 5. yy.da Perikles döneminde yaşamış ünlü Yunan heykeltıraş; en ünlü yapıtı "Mızrak Taşıyıcısı"dır.

intuentem te admirantem clamores tollentem cum video, servum te esse ineptiarum omnium iudico. 38. 'Nonne igitur sunt ista festiva?' Sint, nam nos quoque oculos eruditos habemus; sed obsecro te, ita venusta habeantur ista non ut vincula virorum sint sed ut oblectamenta puerorum. Quid enim censes? si L. Mummius aliquem istorum videret matellionem Corinthium cupidissime tractantem, cum ipse totam Corinthum contempsisset, utrum illum civem excellentem an atriensem diligentem putaret? Revivescat M'. Curius aut eorum aliquis quorum in villa ac domo nihil splendidum nihil ornatum fuit praeter ipsos, et videat aliquem summis populi beneficiis usum barbatulos mullos exceptantem de piscina et pertractantem et muraenarum copia gloriantem: nonne hunc hominem ita servum iudicet ut ne in familia quidem dignum maiore aliquo negotio putet?

39. An eorum servitus dubia est qui cupiditate peculii nullam condicionem recusant durissimae servitutis? Hereditatis spes quid iniquitatis in serviendo non suscipit?

Bu tür bir yapıta bakarken hayranlıkla çığlıklar attığını gördüğümde, senin bütün bu saçma sapan şeylerin kölesi olduğundan artık şüphe duymuyorum. **38.** "O halde bunların hiç mi zevkli bir yanı yok?" Var tabii, zira bizim de bunların değerini biçecek gözlerimiz var; ama senden rica ediyorum, bunların, insanların hayatlarını adayacakları kadar değil, ancak çocukların eğleneceği oyuncaklar kadar keyif verici olduğunu unutma. Peki, sen ne düşünüyorsun? Eğer Korinthos'a ait hiçbir şeye değer vermeyen L. Mummius[3], böyle adamlardan birinin Korinthos yapımı çanağı nasıl da büyük bir hazla eline alıp bakakaldığını görseydi, onun saygın bir yurttaş mı yoksa sadece işini yapmakta olan bir kâhya mı olduğunu düşünürdü? Eğer M. Curius[4] ya da malikânelerinde ve evlerinde kendi şahsiyetleri dışında değerli ve görkemli hiçbir şey bulunmayan kişilerden biri yeniden dünyaya gelse ve halkın o büyük iyiliklerinden yararlanmış birini, balık havuzunda bıyıklı tekir balıklarını tutup elleriyle onlara dokunurken ve müren balıklarının bolluğuyla övünürken görse, bu insanın, ailesinde bundan daha önemli bir göreve layık görülmeyecek türde bir köle olduğunu düşünmez miydi?

39. Köleliğe özgü en sert koşulları bile sırf para tutkusu yüzünden reddetmeyen kişilerin köleliğinden şüphen mi var? İnsanın miras umuduyla köle gibi altına girmeyeceği hangi zorluk var?

---

[3] Lucius Mummius Achaicus, İÖ 146 yılı *consulü*. Yunanistan'a karşı yapılan savaşta zafer elde eden bir komutan olarak Korinthos'a girdikten sonra buradaki erkekleri kılıçtan geçirdiği, kadın ve çocukları köle yaptığı ve Korinthos'a ait değerli sanat eserlerini Roma'ya taşıyıp kenti ateşe verdiği anlatılır.

[4] bkz. 1. Paradoks, 12.

quem nutum locupletis orbi senis non observat? Loquitur ad voluntatem, quidquid denuntiatum est facit, assectatur assidet muneratur: quid horum est liberi, quid denique non servi inertis?

40. Quid? iam illa cupiditas quae videtur esse liberalior, honoris imperii provinciarum, quam dura est domina, quam imperiosa, quam vehemens! Cethego homini non probatissimo servire coegit eos qui sibi esse amplissimi videbantur, munera mittere, noctu venire domum ad eum, Praeciae denique supplicare: quae servitus est si haec libertas existimari potest?

Quid? cum cupiditatum dominatus excessit et alius est dominus exortus ex conscientia peccatorum timor, quam est illa misera quam dura servitus! adolescentibus paullo loquacioribus est serviendum, omnes qui aliquid scire videntur tamquam domini timentur. Iudex vero quantum habet dominatum, quo timore nocentes afficit! an non est omnis metus servitus? 41. Quid valet igitur illa eloquentissimi viri L. Crassi copiosa magis quam sapiens oratio?

Bu umudu taşıyan bir kişi, çocuğu olmayan zengin bir ihtiyarın hangi hareketini gözünden kaçırır? Onun arzusuna göre konuşur, ne denirse onu yapar, sürekli onun peşinde dolanıp yanında durur ve ona armağanlar verir. Bu davranışlardan hangisi özgür bir adamın yapacağı şeydir? Peki, hangisi tembel bir kölenin yapmayacağı şeydir?

40. Daha çok özgür bir adamın özelliği gibi gözüken kamu görevi, askeri yetki, eyalet valiliği tutkusu ne de katı, ne de buyurgan, ne de zorlu bir efendidir! İşte böyle bir tutku, kendilerini son derece üstün gören kişileri, Cethegus[5] gibi istenmeyen bir adama hizmet etmeye, ona armağanlar göndermeye, geceleri onun evine gitmeye ve sonunda Praecia'ya[6] diz çöküp yalvartmaya kadar getirdi. Eğer bunun adına özgürlük deniliyorsa, kölelik nedir?

Tutkuların egemenliği sona erince, işlenen suçların bilincinden bu kez başka bir efendi doğar: Korku. Ne de zavallı, ne de feci bir kölelik! O korku insanı birazcık sesi çıkan gençlerin kölesi yapar, birazcık bir şey biliyormuş gibi görünen herkese sanki efendisiymiş gibi korkup saygı göstertir. Düşün ki bir yargıç ne büyük bir hâkimiyete sahiptir, suçlular üzerinde nasıl da büyük bir korku uyandırır! Yoksa her tür korku kölelik değil midir? **41.** O zaman son derece iyi bir hatip olan L. Crassus'un[7] bilgece olmasa da akıcı olan konuşması ne anlama geliyor?:

---

5 Catilina'nın yandaşı. *Patrici* sınıfından olan Cethegus İÖ 70 yılı *consulü* olarak yetkilerini kötüye kullanmakla suçlanmıştır.

6 Cethegus'un sevgilisi. Çok güzel, zeki ve çekici bir kadındı. Cethegus sürekli olarak Praecia'dan emir almakla suçlanmıştır ve bunun kanıtı olarak da Praecia'ya yaltaklanan kişilerin başarılı bir şekilde yükselmesi gösterilmiştir. Cicero burada Praecia'ya yaltaklanan kişilere gönderme yapmaktadır.

7 İÖ 95 yılı *consulü* olan L. Licinius Crassus aynı zamanda çok ünlü bir hatiptir ve Cicero'nun *De Oratore* adlı yapıtında baş konuşmacıdır.

'Eripite nos ex servitute': quae est ista servitus tam claro homini tamque nobili? omnis animi debilitati et humilis et fracti timiditas servitus est. 'Nolite sinere nos cuiquam servire': in libertatem vindicari vult? minime; quid enim adiungit? 'nisi vobis universis': dominum mutare, non liber esse vult. 'Quibus et possumus et debemus': nos vero siquidem animo excelso et alto et virtutibus exaggerato sumus nec debemus nec possumus; tu posse te dicito, quoniam quidem potes, debere ne dixeris, quoniam nihil quisquam debet nisi quod est turpe non reddere.

Sed haec hactenus: ille videat quomodo imperator esse possit, cum eum ne liberum quidem esse ratio et veritas ipsa convincat.

"Bizi kölelikten kurtarın!" Böylesine parlak ve saygın bir insan nasıl bir köleliğe maruz kalmış olabilir? Zayıf, ezik ve zavallı bir ruhun taşıdığı her türlü korku köleliktir. "Kimsenin kölesi olmamıza izin verme," Bu kişinin istediği, özgürlüğüne kavuşmak mı? Hiç de değil. Bakın sözlerini nasıl sürdürüyor: "sizin dışınızda." Aslında özgür olmak değil, efendi değiştirmek istiyor. "Yani kölesi olabileceğimiz ve de kölesi olmak zorunda olduğumuz kişiler dışında": Halbuki yüce, olgun ve beslenmiş bir ruha sahipsek, ne köle olabiliriz, ne de köle olmak zorunda kalabiliriz. Madem sen köle olabileceğini düşünüyorsun, o zaman sadece "olabilirim" de, "zorundayım" deme; çünkü hiç kimse, bir şeyi yapmaması yanlış olmadığı sürece o şeyi yapmak zorunda değildir.

Sanırım bu kadarı yeter. Mantığın ve gerçeğin, aslında özgür bile olmadığını gösteren kişi, gerçekte nasıl imparator olabileceğini artık anlayabilir.

Paradoxon VI.

Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος.

Solum sapientem esse divitem.

42. Quae est ista in commemoranda pecunia tua tam insolens ostentatio? solusne tu dives? Pro di immortales! egone me audivisse aliquid et didicisse non gaudeam? Solusne dives? Quid si ne dives quidem? quid si pauper etiam? Quem enim intellegimus divitem, aut hoc verbum in quo homine ponimus? opinor in eo cui tanta possessio est ut ad liberaliter vivendum facile contentus sit, qui nihil quaerat nihil appetat nihil optet amplius. 43. Animus oportet tuus te iudicet divitem, non hominum sermo neque possessiones tuae. Nihil sibi deesse putat, nihil curat amplius, satiatus est aut contentus etiam pecunia? concedo, dives est.

6. Paradoks

Sadece bilge kişi zengindir.

42[1]. Parandan söz ederken takındığın o tuhaf gösteriş de nedir? Bir sen mi zenginsin? Ölümsüz tanrılar aşkına! Yeni bir şey işitmiş ve öğrenmiş gibi zevkten dört köşe mi olayım? Bir sen mi zenginsin? Gerçekten zengin olmasan ne yazar? Fakir olsaydın ne olurdu yani? Zengin deyince kimi kastediyoruz, ya da bu sözcüğü nasıl bir insan için kullanıyoruz? Bence "zengin", özgürce yaşamaya yetecek kadar mala mülke sahip olan, bundan fazlasını beklemeyen, elde etmeye çalışmayan ve arzulamayan insandır. **43.** Zengin olup olmadığını kendi öz benliğin göstermelidir, insanların ne dediği ya da senin neye sahip olduğun değil. Benliğin her şeye sahip olduğunu düşünüyor, daha fazlasını istemiyor, elindeki parayla yetiniyor ya da hatta memnun oluyor, öyle mi? O halde kabul ediyorum, sen zenginsin.

---

[1] Cicero 6. paradoksa Crassus'a seslenmeye devam ederek başlıyor. Cicero'nun gözünde Crassus çok parası olmasına karşın aslında çok fakir olan bir adamdır.

Sin autem propter aviditatem pecuniae nullum quaestum turpem putas (cum isti ordini ne honestus quidem possit esse ullus), si cotidie fraudas decipis poscis pacisceris aufers eripis, si socios spolias aerarium expilas, si testamenta amicorum exspectas aut ne exspectas quidem atque ipse supponis, haec utrum abundantis an egentis signa sunt? 44. Animus hominis dives, non arca appellari solet: quamvis illa sit plena, dum te inanem videbo, divitem non putabo. Etenim ex eo quantum cuique satis est metiuntur homines divitiarum modum. Filiam quis habet? pecunia est opus; duas? maiore; plures? maiore etiam; si, ut aiunt Danao, quinquaginta sint filiae, tot dotes magnam quaerunt pecuniam! Quantum enim cuique opus est ad id accommodatur, ut ante dixi, divitiarum modus; qui igitur non filias plures sed innumerabiles cupiditates habet quae brevi tempore maximas copias exhaurire possint, hunc quo modo ego appellabo divitem cum ipse etiam egere se sentiat? 45. Multi te audierunt cum diceres neminem esse divitem nisi qui exercitum alere posset suis fructibus, quod populus Romanus tantis vectigalibus iampridem vix potest.

Yok eğer paraya duyduğun açgözlülük yüzünden hiçbir kazancı haksız saymıyorsan (oysa bu düşüncede olan biri için gerçekte hiçbir kazanç hakkıyla olamaz ya); her gün hile yapıyor, kandırıyor, taleplerde bulunuyor, pazarlık ediyor ve çalıp çırpıyorsan; yandaşlarını soyuyor, devlet hazinesini kendin için kullanıyorsan, dostlarından vasiyet bekliyor, ya da hatta hiç beklemeden onların yerine bizzat kendin sahte vasiyet hazırlıyorsan, tüm bunlar senin varsıllık içinde yüzdüğünü mü yoksa yokluk çektiğini mi gösterir? **44.** İnsana zengin dedirten genelde onun öz benliğidir, cüzdanı değil. Cüzdanın dolu olsa da benliğinin boş olduğunu gördüğüm sürece, senin zengin olduğunu düşünmeyeceğim. İnsanlar, zenginliği her bir kişiye ne kadarı yetiyorsa ona göre ölçerler. Kimin kız çocuğu varsa, onun paraya ihtiyacı vardır. İki kızı varsa daha çoğuna, daha çok kızı varsa daha da çoğuna ihtiyacı vardır; Danaus[2] için dedikleri gibi, elli kızı varsa, o kadar çok sayıda çeyizi karşılamak için o kadar çok para gerekir! Daha önce de söylediğim gibi zenginliğin ölçüsü, her bir kişinin ihtiyacına göre belirlenir; o halde çok kızı olmayan, fakat büyük bir serveti kısa sürede tüketebilecek sayısız tutkuya sahip birine, özellikle de o, kendisinin yokluk çektiğini düşünürken, ben nasıl zengin diyebilirim? **45.** Birçok kişi seni, olanaklarıyla bir ordunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek kişi dışında kimsenin zengin olmadığını söylerken duydu. Ama zaten Roma halkı vergilerin fazlalığı yüzünden uzun süredir bunu güçbela becerebiliyor.

---

[2] Mitolojide Argos kralı. Elli kızını kardeşi Aegyptus'un elli oğluyla evlendirmiştir.

Ergo hoc proposito numquam eris dives ante quam tibi ex tuis possessionibus tantum reficietur ut eo tueri sex legiones et magna equitum ac peditum auxilia possis. Iam fateris igitur non esse te divitem cui tantum desit ut expleas id quod exoptas; itaque istam paupertatem vel potius egestatem ac mendicitatem tuam numquam obscure tulisti. 46. Nam ut eis qui honeste rem quaerunt mercaturis faciendis, operis dandis, publicis sumendis, intellegimus opus esse quaesito, sic qui videt domi tuae pariter accusatorum atque indicum consociatos greges, qui nocentes et pecuniosos reos eodem te actore corruptelam iudicii molientes, qui tuas mercedum pactiones in patrociniis, intercessiones pecuniarum in coitionibus candidatorum, dimissiones libertorum ad fenerandas diripiendasque provincias, qui expulsiones vicinorum, qui latrocinia in agris, qui cum servis cum libertis cum clientibus societates, qui possessiones vacuas, qui proscriptiones locupletium, qui caedes municipiorum, qui illam Sullani temporis messem recordetur, qui tot testamenta subiecta, tot sublatos homines, qui denique omnia venalia, delectum decretum, alienam suam sententiam, forum domum, vocem silentium, quis hunc non putet confiteri sibi quaesito opus esse? cui autem quaesito opus sit, quis umquam hunc vere dixerit divitem?

O halde, az önceki önermeye göre, sahip olduğun malvarlığı sana altı lejyon ile atlı ve piyadelerden oluşan büyük yardımcı kuvvetleri destekleyecek kadar kazanç getirmediği sürece sen hiçbir zaman zengin olamayacaksın. Arzuladığın şeyi gerçekleştirebilecek kadar malvarlığına sahip olmadığına göre, sen de artık zengin olmadığını kabul ediyorsun. Dolayısıyla aslında şimdiye kadar yaşadığın bu yoksulluğu, ya da daha ziyade muhtaçlığı ve sefaleti gizlemedin. **46.** Nasıl ki ticaret yaparak, iş görerek ve kamu hizmetinde bulunarak dürüstçe para kazanmaya çalışan insanların kâr etmek zorunda olduklarını anlıyorsak, aynı şekilde eşit sayıda davacı ve muhbirlerden oluşan bir topluluğun senin evinde toplandığını; yine senin başkanlığında suçlu ve para babası sanıkların yargıyı rüşvetle saptırmaya çalıştıklarını; bir savunmayı üzerine almak adına pazarlıklar yaptığını; seçim toplantılarında işin içine paranın karıştığını; azatlıların eyaletleri soymak ve sömürmek amacıyla kullanıldığını; komşuların evlerinden çıkarıldığını; kasabaların yağmalandığını; kölelerle, azatlılarla ve yanaşmalarla çıkar ortaklıkları kurulduğunu; malın mülkün sahipsiz bırakıldığını; zenginlerin kara listeye alındığını; *municipium*ların katliama uğradığını gören; Sulla dönemindeki vurgunu, birçok sahte vasiyet hazırlanarak birçok kişinin ortadan kaldırıldığını; sonunda her şeyin satışa çıktığını; asker toplamanın, resmi kararların, başkasının ve kendi oyunun, yargının, forumun, evin, sesin ve ses çıkarmamanın parayla alınıp satılır duruma geldiğini hatırlayan kim, böyle bir kişinin kâr etmeye ihtiyacı olduğunu kabul edeceğini düşünmez? Peki, kâr etme ihtiyacında olan birinin gerçekten zengin olduğunu kim söyleyebilir?

47. etenim divitiarum est fructus in copia, copiam autem declarat satietas rerum atque abundantia; quam tu quoniam numquam assequere numquam omnino es futurus dives.

Meam autem quoniam pecuniam contemnis (et recte, est enim ad vulgi opinionem mediocris, ad tuam nulla, ad meam modica), de me silebo, de re loquar. 48. Si censenda nobis atque aestimanda res sit, utrum tandem pluris aestimemus pecuniam Pyrrhi quam Fabricio dabat an continentiam Fabricii qui illam pecuniam repudiabat? utrum aurum Samnitum an responsum M'. Curii? hereditatem L. Pauli an liberalitatem Africani qui eius hereditatis Q. Maximo fratri partem suam concessit? haec profecto quae sunt summarum virtutum pluris aestimanda sunt quam illa quae sunt pecuniae. Quis igitur, siquidem ut quisque quod plurimi sit possideat ita ditissimus habendus sit, dubitet quin in virtute divitiae sint, quoniam nulla possessio, nulla vis auri et argenti pluris quam virtus aestimanda est?

49. O di immortales! non intellegunt homines quam magnum vectigal sit parsimonia! venio enim iam ad sumptuosos, relinquo istum quaestuosum. Capit ille ex suis praediis sescenta sestertia, ego centena ex meis:

47. Zenginliğin tadı bolluktadır, bolluğun göstergesi ise sahip olunan şeylere doyum ve tatminkârlıktır; oysa sen bu duyguya hiçbir zaman erişemeyeceğine göre, asla tam anlamıyla zengin olamayacaksın.

Mademki benim paramı küçümsüyorsun (aslında haklısın da; halkın gözünde orta halli, senin gözünde fakirim, bana göre ise yeterince param var), o halde kendimden hiç bahsetmeyip zenginlik hakkında konuşacağım. **48.** Eğer zenginlik üzerine düşünüp bir değerlendirmede bulunmamız gerekirse, Pyrrhus'un Fabricius'a teklif ettiği paraya mı yoksa bunu kabul etmeyen Fabricius'un nefsine olan hâkimiyetine mi daha çok değer biçmeliyiz; Samnitlerin teklif ettiği altına mı yoksa M. Curius'un yanıtına mı; L. Paulus'un çocuklarına bıraktığı mirasa mı, yoksa o mirastan kendisine düşen payı kardeşi Q. Maximus'a bağışlayan Africanus'un cömertliğine mi?[3] Saydıklarım arasında kesinlikle büyük bir erdem göstergesi olduğunu görebildiğiniz şeylere tamamen parayla ilgili olanlardan daha fazla değer verilmelidir. Şöyle ki bir insanın çok zengin sayılması için çok değerli bir şeye sahip olması gerekiyorsa; hiçbir mal ve hiçbir hazine aslında erdemden daha değerli sayılamayacağına göre, gerçek zenginliğin erdemde olduğundan kim kuşku duyabilir?

49. Ey ölümsüz tanrılar, insanlar tutumluluğun ne büyük bir kazanç olduğunu anlamıyorlar! Bu yüzden artık para kazanma arzusunda olanları bir yana bırakıp tutumsuz insanlardan bahsetmek istiyorum. Diyelim ki biri kendi mallarından 600 *sestertius*[4] gelir elde ediyor, ben ise 100 *sestertius* gelir elde ediyorum.

---

[3] bkz. 1. Paradoks, 12 ve dipnotları.

[4] 2,5 as değerinde gümüş para.

illi aurata tecta in villis et sola marmorea facienti et signa tabulas supellectilem vestem infinite concupiscenti non modo ad sumptum ille est fructus sed etiam ad fenus exiguus, ex meo tenui vectigali detractis sumptibus cupiditatis aliquid etiam redundabit. Uter igitur est divitior, cui deest an cui superat? qui eget an qui abundat? cuius possessio quo est maior eo plus requirit ad se tuendam, an quae suis se viribus sustinet? 50. Sed quid ego de me loquor qui morum ac temporum vitio aliquantum etiam ipse fortasse in huius saeculi errore verser? M'. Manilius patrum nostrorum memoria (ne semper Curios et Luscinos loquamur) pauper tandem fuit? habuit enim aediculas in Carinis et fundum in Labicano. Nos igitur divitiores qui plura habemus? Utinam quidem! sed non aestimatione census verum victu atque cultu terminatur pecuniae modus. 51. Non esse cupidum pecunia est, non esse emacem vectigal est; contentum vero suis rebus esse maximae sunt certissimaeque divitiae.

Etenim si isti callidi rerum aestimatores prata et areas quasdam magno aestimant quod ei generi possessionum minime quasi noceri potest,

O, evlerinin tavanlarını altınla, zeminlerini de mermerle döşer, durmadan heykeller, tablolar, mobilyalar, giysiler almak ister; ama kazancı ne harcadığına yeter, ne de kâr etmesine. Oysa bana gelince, düşük gelirimden zevkime göre yaptığım harcamalar çıkarılsa bile geriye param kalacaktır. O halde hangimiz daha zengin; parası kalmayan mı, yoksa parası artan mı? İhtiyaç içinde olan mı, yoksa giderinden fazlasına sahip olan mı? Geçinmek için gerektiğinden daha çok mala ihtiyaç duyan mı, yoksa kendi gücüyle kendini ayakta tutan mı? Sahip olduğu şeyleri korumak için hep daha fazlasını kazanması gereken mi, yoksa kendi yağında kavrulan mı? **50.** Aslında geleneklerimizdeki ve zamanımızdaki kusurlar yüzünden çağımızı esas alma yanılgısına düşebileceğime göre, ben niye kendi düşüncemden bahsediyorum ki? Peki büyüklerimizin gözünde Manius Manilius (sürekli Curius' lardan ve Luscinus'lardan bahsetmeyeyim[5]) fakir miydi? Onun Carinae'da[6] küçük bir evi ve Labicum'da[7] bir çiftliği vardı. O zaman biz, daha çok şeye sahip olduğumuza göre ondan daha mı zenginiz? Keşke öyle olsa! Ama gerçekte zenginliğin ölçütü malın mülkün değeri değil, kişinin yaşam tarzı ve kültürüdür. Hırslı olmamak zenginlik, açgözlü olmamak kazanç getirir. **51.** Kuşkusuz, elindekinden tatmin olmak en büyük ve en sağlam zenginliktir.

Nasıl ki mala mülke değer biçen kurnaz kişiler, bazı tarlalara ve arsalara, diğerlerine göre zarar görme olasılığının daha az olduğunu düşünerek daha çok değer biçiyorlar;

---

5 bkz. 1. Paradoks, 12 ve dipnotları.

6 Roma'nın ünlü yedi tepesinden Caelian ile Esquiline tepeleri arasında kalan yerleşim yeri.

7 Latium bölgesinde küçük bir kasaba.

quanti est aestimanda virtus quae nec eripi nec subripi potest umquam, neque naufragio neque incendio amittitur, nec vi tempestatum nec temporum perturbatione mutatur! 52. Qua praediti qui sunt soli sunt divites, soli enim possident res et fructuosas et sempiternas, solique (quod est proprium divitiarum) contenti sunt rebus suis, satis esse putant quod est, nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. Improbi autem et avari, quoniam incertas atque in casu positas possessiones habent et plus semper appetunt nec eorum quisquam adhuc inventus est cui quod haberet esset satis, non modo non copiosi ac divites sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt.

o halde ne çalınabilecek, ne zorla alınabilecek, ne bir deniz kazasında veya yangında yitirilebilecek, ne fırtınanın ne de zamanın etkisiyle değişebilecek erdeme ne büyük bir değer biçilmelidir! **52.** Sadece erdemle donatılmış kişiler zengindir; çünkü sadece onların sahip oldukları, hem sınırsız hem de sarsılmazdır ve sadece onlar sahip olduklarıyla tatmin olurlar (işte zenginliğin asıl göstergesi de budur), ellerindekinin yeterli olduğunu düşünürler, daha fazlasını arzulamazlar, hiçbir şeye gereksinim duymazlar, hiçbir şeyden yoksun olmadıklarını düşünerek daha fazlasını elde etmeye de çalışmazlar. Buna karşın ahlaksız ve açgözlü kişiler şansa bağlı ve gelip geçici şeylere sahip oldukları ve her zaman daha fazlasını elde etmeye çalıştıkları için, onlar arasında elindekinin yeterli olduğunu düşünen biri şimdiye dek hiç çıkmadığına göre, böyle kişilerin kesinlikle varlıklı ve zengin olmadıklarını, tersine muhtaç ve fakir olduklarını düşünmemiz gerekir.

Kaynakça

Birand, K., *İlk Çağ Felsefesi Tarihi,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964.

Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, Bursa, 2006.

Cicero, M. T., *Ad Atticum*, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1999.

Cicero, M. T., *De Finibus Bonorum et Malorum*, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 2006.

Cicero, *De Natura Deorum*, çev. Özaktürk G., Telatar F., *Tanrıların Doğası*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

Cicero, *De Oratore Book III De Fato Paradoxa Stoicorum De Partitione Oratoria*, çev. Rackham, H., Loeb Classical Library, London, 1997.

Cicero, *Paradoxa stoicorum ad M. Brutum*: *apparatus criticus*, Baiter, J. G., Kayser, C. L., Ed., Kayser, Leipzig, 1865.

Cicero, *Pro Archia poeta*; *Post reditum in Senatu*: *Post reditum ad quirites*: *De domo sua*; *De haruspicum responsis*: *Pro Plancio / Cicero*, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1993.

Cicero, *Post Reditum in Senatu*, *Post Reditum ad Quirites*, çev. Telatar F., Gür S., Erdoğan T., Koyuncu C., "Post Reditum in Senatu, Post Reditum ad Quirites Söylevleri", *Belleten*, 74: 271, Türk Tarih Kurumu, 2010, s. 871-903.

Cicero, *Pro T. Annio Milone; In L. Calpurnium Pisoneum; Pro M. Aemilio Scauro; Pro M. Fonteio; Pro C. Rabirio Postumo; Pro M. Marcello; Pro Q. Ligario; Pro rege Deiotaro, The Loeb Classical Library,* Harvard University Press, 1992.

Cicero, *Pro Sestio; In Vatinium*, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1958.

Copleston, F., *Helenistik Felsefe*: *Cilt I / Bölüm 2b Yunan ve Roma Felsefesi*, çev. Yardımlı, Aziz, İdea Yayınevi, İstanbul, 2009.

Englert, W., "Bringing Philosophy to the Light: Cicero's Paradoxa Stoicorum", *Aperion,* 23:4, 1990, s. 117.

Morford, M., *The Roman Philosophers*, Routledge, London, 2002.

Plutarkhos, M., *Bioi Paralleloi*, çev. Akderin, F., *Paralel Yaşamlar, İskender & Caesar*, Alfa Yayınları, 2007.

Plutarkhos, M., *Bioi Paralleloi*, çev. Akderin, F., *Paralel Yaşamlar, Demosthenes ve Cicero*, Alfa Yayınları, 2006.

Plutarkhos, M., *Marcus Antonius*, çev. Özaktürk, Mehmet, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

Powell, J. F. G, *Cicero the Philosopher*, Oxford University Press, New York, 1995

Price, W. B., "Rhetoric and Paradox: Cicero, 'Paradoxa Stoicorum IV", Hermes, 118, 1990, s. 171.

MacKendrick, P., *The Philosophical Books of Cicero*, Duckworth, London, 1989.

Gaius Suetonius Tranquillus, *De Vita Duodecim Caesarum*, çev. Teleatar, F., Özaktürk, G., *On İki Caesar'ın Yaşamı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

Uzun, S., Yolsal, H. Ü., *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003.

Webb, M. O., *Cicero's Paradoxa Stoicorum: A New Translation With Philosophical Commentary*, Texas Tech University, yayınlanmış yüksek lisans tezi, 1985.

Dizin*

A

Aetion, 37
Africanus, Genç, 12
Africanus, Yaşlı, 12

B

Bias, 7
Bona Dea, 32
Brutus, Lucius Iunius, 12
Brutus, Marcus Iunius, 1

C

Carinae, 50
Catilina tertibi, 27
Cato, Genç, 1, 2, 3
Cato, Yaşlı, 12
Cethegus, 40
Cocles, 12
Crassus, Licinius, 41

D

Danaus, 44
Decius, 12

G

Gaius Fabricus, 12, 13, 48
Gaius Marius, 16
Gaius Mucius, 12
Gnaeus Scipio, 12

K

Kartaca Savaşı, 12

* Dizinde verilen sayılar, orijinal metindeki kaput sayılarına karşılık gelmektedir.

Kartacalı, 12, 16
Korinthos, 13, 36, 38

L

Labicum, 50

M

Manius Curius, 12, 38, 48, 50
Manius Manilius, 50
Marcus Regulus, 16
Maximus, 48
Minerva, 5
Mummius, Lucullus, 38

N

Numa Pompilius, 11
Nympha, 31

P

Paulus, 48
Phidias, 5
Polukleitos, 37
Porsenna, 12
Praecia, 40
Priene, 8
Publius Scipio, 12
Pyrrhus, 48

R

Roma, 12, 29, 30, 32, 45
Romulus, 11

S

Saguntumlular, 24
Samnitliler, 48
Sokrates, 4, 23
Spartacus, 30
Stoacı, 2, 3, 4, 6
Sulla, 46

T

Tarquinius Superbus, 11

Cicero

Stoacıların Paradoksları

Paradoxa Stoicorum

Latince aslından çevirenler:
Serap Gür Kalaycıoğulları
Ceyda Üstünel Keyinci

Stoacıların Paradoksları adıyla Latinceden Türkçeye aktarılan bu yapıtta Marcus Tullius Cicero, tarih boyunca insanların farklı anlamlar yüklediği, fakat hiçbir zaman üzerinde uzlaşmaya varamadığı, onur (*honestia*), erdem (*virtus*), mutluluk (*beatitudo*), eşitlik (*aequitas*), özgürlük (*libertas*), bilgelik (*sapientia*) ve zenginlik (*divitiae*) gibi kavramları ele alır. Cicero, stoacıların felsefe okullarında tartıştıkları bu kavramları halkın anlayabileceği sade bir dille tartışmaya açmayı amaçlayarak şu altı paradoks üzerinde durur:

"Sadece onurlu olan iyidir."

"Erdem mutluluk için yeterlidir. Birinde erdem varsa, o mutlu bir yaşam sürmek için her şeye sahip demektir."

"İşlenen suçlar da doğru yapılan işler de kendi içinde denktir."

"Aptal olan her kişi aynı zamanda delidir."

"Yalnız bilge kişi özgürdür, aptal olan köledir."

"Sadece bilge kişi zengindir."

D587334
ACO
ACO

İMGE Kitabevi
imge.com.tr
internet kitabevi
ISBN 978-975-533-719-7
9 789755 337197